

Барака — тежамликда,
Ютуқ — аҳилликда.

Ўзбек халқ мақоли

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT • XALQ ZIYOLILARI GAZETASI • معرفت

1931-yildan chiqa boshlagan 2011-yil 26-yanvar, chorshanba № 8 (8345) ISSN 2010-6416

ҲАМКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА ХАВФСИЗЛИКНИ МУСТАҲКАМЛАШ ЙЎЛИДА

Авал хабар қилинганидек, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримов Европа Иттифоқи Комиссияси Президенти Жозе Мануэл Баррозонинг таклифига биноан 2011 йил 24 январь куни Брюсселда бўлди.

Бельгия Қироллиги пойтахтига ташриф асносида Ўзбекистон Президенти Ислоҳ Каримов Европа Иттифоқи Комиссияси Президенти Жозе Мануэл Баррозо, Еининг энергетика бўйича комиссари Понтер Эттингер, НАТО Бош котиби Андерс Фог Расмуссен билан учрашди.

Дўстона ва очиклик руҳида кечган музокаралар чоғида томонлар Ўзбекистон — ЕИ, Ўзбекистон — НАТО муносабатларининг бугунги аҳволи ва ривожланиш истиқболлари юзасидан фикр алмашдилар.

Президент Ислоҳ Каримовнинг Еврокомиссия Президенти Жозе Мануэл Баррозо билан тор доирадаги ва кенгайтирилган таркибдаги учрашувлари белгиланган вақтдан анча узоқ давом этди. Очик ва конструктив ўтган ушбу учрашув чоғида икки томонлама ҳамкорликни ривожлантиришга оид ҳамда минтақавий ва халқаро аҳамиятга молик масалалар муҳокама қилинди.

Еврокомиссия раҳбари Ўзбекистон Президенти

Ислоҳ Каримовнинг ушбу ташрифи долзарб ва ўз вақтида амалга оширилган ташриф бўлганини ҳамда сиёсий, иқтисодий ва бошқа соҳаларда икки томонлама ҳамкорликни мустаҳкамлаш учун бугун барча зарур шароитлар мавжудлигини таъкидлади.

Жозе Мануэл Баррозо Европа Иттифоқининг Марказий Осиёдаги стратегиясини амалга оширишдаги кўрсатган ёрдами учун мамлакатимиз раҳбарига самимий миннатдорлик изҳор этиб, ушбу ташриф Европа Иттифоқи ва Ўзбекистон ўртасидаги икки томонлама муносабатлар ривожидан янги босқични бошлаб беришига ишонч билдирди.

Еврокомиссия Президенти Ўзбекистон иқтисодий ўсиш суръатлари бўйича жаҳон ҳамжамиятида энг юқори кўрсаткичларга эришяётганини таъкидлаб, Европа Иттифоқи давлатлари устувор лойиҳаларни амалга ошириш, инфратузилмани ривожлантириш, кадрлар тайёрлаш ва илмий-техникавий алоқалар қўламини

кенгайтириш учун юқори технологиялар тақдим этиш орқали мамлакатимиздаги иқтисодий ислохотлар ва тузилмавий янгиланишлар жараёнида фаол қатнашишга тайёр эканини қайд этди. Ташриф асносида Молиявий ва техникавий ҳамкорлик лойиҳаларини амалга ошириш тўғрисидаги меморандум имзоланди.

Жозе Мануэл Баррозо ташриф асносида Энергетика соҳасида ҳамкорлик тўғрисидаги меморандум имзолангани истиқболда ўзаро ҳамкорликни кенгайтириш учун, жумладан, ёқилги-энергетика мажмуи тармоқларини модернизация қилиш, энергия тежайдиган технологияларни жорий этиш ҳамда минтақалар ўртасида транспорт-коммуникация ва транзит йўлақларини ривожлантириш борасида улкан имкониятлар очишини таъкидлади.

Ўзбекистон Европа Иттифоқининг Ўрта Осиёдаги трансчегаравий дарёлар сув захираларидан фойдаланиш масалаларида оқилона ёндашувини юксак қадрлайди. ЕИ манфаатдор мамлакатлар, экологик мувозанатни сақлаш ҳамда трансчегаравий дарёлар сув ресурсларидан одилона, барқарор ва

оқилона фойдаланиш тамойилларига асосланган ҳолда, сув ва энергетика масалаларида ҳамкорлик бўйича мустаҳкам ва очик механизмни ишлаб чиқишда биргаликда иш олиб бориши зарур, деб ҳисоблайди.

Жозе Мануэл Баррозо Европа Иттифоқи раҳбарияти Президент Ислоҳ Каримов томонидан 2010 йил 12 ноябрда Ўзбекистон Олий Мажлиси палаталарининг кўшма мажлисида баён этилган мамлакатда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепциясини қатта эътибор ва қизиқиш билан қабул қилганини қайд этди. Еврокомиссия Президенти Европа Иттифоқи раҳбарияти ушбу концепцияни ҳаётга татбиқ этишда, жумладан, жамиятни демократлаштириш жараёнларини мустаҳкамлашга қаратилган меъёрий-ҳуқуқий аҳамиятга молик лойиҳаларни ишлаб чиқишда, мустақил оммавий ахборот воситаларини ривожлантиришда, суд-ҳуқуқ тизимини янада либераллаштиришда барча зарур ёрдамни кўрсатишга тайёр эканини таъкидлади. Томонлар инсон ҳуқуқлари ва қонун устуворлиги масалаларида

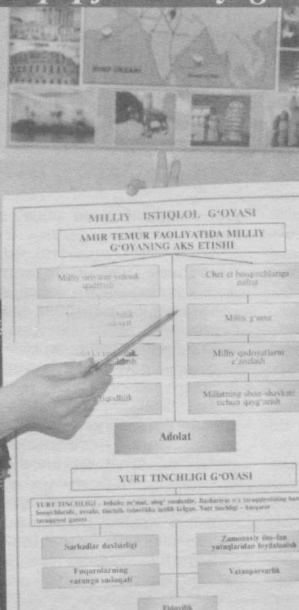
мулоқотни давом эттиришдан манфаатдор эканликларини қайд этдилар.

Еврокомиссия раҳбари Президент Ислоҳ Каримовнинг Қирғизистон жанубида 2010 йил июнь ойида рўй берган фожиали воқеалар чоғидаги вазмин ва конструктив позицияси чуқур ҳурмат-эҳтиром уйғотганини таъкидлади. Уша мураккаб вазиятда Ўзбекистоннинг узоқни кўзлаб юритган сиёсати можаро ёйилиб кетишининг олдини олганини ва бу Марказий Осиё минтақасида барқарорлик ва хавфсизликни сақлаш ҳамда мустаҳкамлашда Ўзбекистон Республикаси хал қилувчи роль ўйнашини яна бир қарра тасдиқлаганини қайд этди.

Томонлар Қирғизистонда мустаҳкам тинчлик ва барқарорлик сақланишидан манфаатдор эканликларини билдирдилар. Европа Иттифоқи раҳбарияти ўзининг 2010 йил июнь ойида Қирғизистон жанубида рўй берган фожиали воқеалар юзасидан ҳар томонлама, холис ва мустақил халқаро тергов ўтказиш зарур, акс ҳолда, бу мамлакатда узоқ муддатли барқарорлик ўрнатишга эришиб бўлмайди, деган принципиал позициясини яна бир бор тасдиқлади.

(Давоми 2-бетда.)

Yanvar — tarix va huquq fanlari oyligi

Пойтахтимизнинг Шайхонтохур туманидаги 84-мактабда "Тарих ва ҳуқуқ фанлари ойлиги" катта қизиқиш билан ўтказилмоқда. Кўрик-танловлар ва ноанъанавий дарслар ўқувчиларнинг фанга бўлган рағбатини янада оширмоқда. Айниқса, фан ўқитувчиси Раъно Гофурованинг 8-синфда ўтган дарси ўқувчиларга манзур бўлди. У болаларни давр воқеликлари билан таништирар экан, ўқувчилар юртимиз тарихининг муҳим босқичлари билан яқиндан танишди ва янги билимларга эга бўлди.

— Мактабимизда фан ойлиги доирасида бир қатор тадбирлар ташкил этилган. Улардан кўзланган мақсад ўқувчиларнинг билим олишга бўлган қизиқишини янада кучайтириш ва олган билимларини мустаҳкамлашдан иборат, — дейди мактаб директори Наргиза Ахророва.

Бурҳон РИЗОҚУЛОВ олган суратлар.

ГАЗЕТАНИ ВАРАҚЛАГАНДА

Diqqat, TANLOV!
"NAFING AGAR
XALQQA
BESHAK DURUR..."

5-бет

**BATAN —
ҚАРОҚЛАРДА
АСРАЛГАН ИНЖУ!**

6-бет

«Ma'rifat»ga
maktubkar

7-бет

ҲАМКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА ҲАВФСИЗЛИКНИ МУСТАҲКАМЛАШ ЙЎЛИДА

(Давоми.
Боши 1-бетда.)

Музокаралар чоғида Афғонистондаги вазият ривожига баҳо берилиб, турли манфаатдор томонларни мулоқотга жалб этиш орқали бу мамлакатдаги ички вазиятни барқарорлаштириш масалалари муҳокама қилинди. Еврокомиссия раҳбари Ўзбекистон Афғонистоннинг иқтисодиёти ва инфратузилмасини тиклашга қаратилган лойиҳаларни амалга ошириб келаётгани учун мамлакатимиз Президентига самимий миннатдорлик изҳор этди.

Ташриф асносида имзоланган Ўзбекистонда Европа Иттифоқи Делегациясини таъсис этиш тўғрисидаги битимга юқори баҳо берилди ва ушбу ҳужжат эришилган келишувларни ҳаётга таъбиқ этиш ва ўзаро ишонччи мустаҳкамлаш учун пухта замин яратиши таъкидланди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Исло Каримовнинг НАТО Бош қотиби Андерс Фог Расмуссен билан учрашуви томонларнинг Ўзбекистон билан Альянс ўртасида конструктив ҳамкорликни ривожлантириш борасида муштарак манфаатларга эга эканини намойён этди. Бунда Индивидуал шериклик дастури ҳамда қабул қилинадиган қарорларни режалаштириш ва таҳлил қилиш жараёни доирасидаги ҳамкорлик, ядровий ва бошқа турдаги оммавий қирғин қуроллари тарқалиши билан боғлиқ таҳдидларни бартараф этиш, терроризм ва наркотикларнинг ғайриқонуний айланishiга қарши курашишдаги ҳамкорликни

мустаҳкамлаш бу алоқаларнинг устувор йўналишлари этиб белгиланган.

Афғонистондаги ўта мураккаб вазият шароитида ушбу мамлакатда тинчлик ва барқарорликка эришишнинг муқобил йўллари топиш муҳим аҳамият касб этиб бораётгани қайд этилди. Ўзбекистон раҳбарининг фикрича, БМТ шаффелигида Афғонистонга қўшни мамлакатлар ҳамда АҚШ, НАТО ва Россия вакилларидан иборат «6+3» мулоқот гуруҳини тузиш муҳим аҳамиятга эга.

Ҳамкорликка оид айрим масалалар бўйича Ўзбекистон томонининг позицияси юзасидан зарур ва тўлиқ изохлар берилди.

НАТО Бош қотиби Ўзбекистон Афғонистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришга салмоқли ҳисса қўшаётганини таъкидлаб, ушбу мамлакатда вазиятни барқарорлаштириш борасида ҳамкорликни давом эттириш тарафдори эканини қайд этди.

Президент Исло Каримовнинг Брюссель шаҳрига ташрифи Европа Иттифоқи, НАТО ва Ўзбекистоннинг тенг ҳуқуқлиги ва ўзаро манфаатдорлик асосида турли соҳаларда ҳамкорликни кенгайтириш борасидаги фикри муштараклигини намойён этди. Ташриф чоғида бир неча бор қайд этилганидек, томонлар юксак салоҳиятга эга бўлиб, унинг амалга оширилиши ўзаро манфаатлар рўйига хизмат қилади.

Анвар БОБОЕВ,
ЎЗА махсус мухбири
Тошкент — Брюссель
— Тошкент.

ЭКОЛОГИК ТАЪЛИМ ВА АҲОЛИНИНГ ЭКОЛОГИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ МУҲОКАМАСИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Исло Каримов «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: ҳавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» китобида таъкидлаганидек, «Асрлар туташ келган паллада бутун инсоният, мамлакатимиз аҳолиси жуда катта экологик ҳавфга дуч келиб қолди. Буни сезмаслик, қўл қовуштириб ўтириш ўзини ўзи ўлимга маҳкум этиш билан баробардир». Экологик вазиятни яхшилашга таъсир кўрсатувчи омиллардан бири жамиятнинг ҳар бир аъзосида замонавий экологик дунёқарашни шакллантиришдир.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Аграр, сув ҳўжалиги масалалари ва экология кўмитаси томонидан Тошкент давлат аграр университетига ташкил этилган «Экологик таълим ва аҳоли билимини ошириш тизими: амалиёт ва самара» мавзусидаги конференцияда аҳолининг экологик маданияти ва тафаккурини шакллантиришда экологик таълим тизимининг роли ҳамда аҳолининг янада ошириш масалалари муҳокама қилинди.

Конференцияда қайд этиб ўтилганидек, Ўзбекистонда аҳолига узлуксиз экологик таълим бериш ва бу соҳада унинг билимини ошириш масалалари «Таълим тўғрисида»ги, «Қадрлар тайёрлаш миллий дастури тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунлари, табиати муҳофазаси қилиш ва табиий ресурслардан фойдаланиш соҳасидаги қонунчилик ҳамда норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар асосида хал қилинмоқда.

Узлуксиз таълим жараёни мактабга таълим муассасаларида атрофдаги табиат ва ўраб турган олам билан танишувдан бошланади. Ушбу мавзунини чуқурлаштириш бошланғич синфлар негизини «Соғломлаштириш», «Атрофмуздаги олам» ва «Табиатшунослик» каби фанлар орқали, сўнгра ўрта мактабда, ўрта махсус ва олий таълим муассасаларида табиий ҳамда гуманитар фанлар мажмуи орқали давом эттирилади. Мамлакатнинг барча олий ўқув юртиларида ва уларнинг 10та филиалида Давлат таълим стандартлариغا мувофиқ экология ҳамда атроф-муҳитни муҳофазаси қилишнинг турли йўналишлари бўйича мутахассислар тайёрланмоқда, ўқув жараёнига «Экология» фани киритилган.

Ўзбекистон Республикаси Табиати муҳофазаси қилиш давлат кўмитасининг органлари, вазирликлар ва идоралар, таълим муассасалари, қорхоналар ва ташкилотлар, нодавлат нотижорат ташкилотлар ва бошқаларнинг биргаликдаги саъй-ҳаракатлари билан кенг аҳоли қатламлари ўртасида экология ва атроф-муҳитни муҳофазаси қилиш ҳамда табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш масалаларини тарғиб қилиш бўйича мақсадли иш олиб борилмоқда. Бу жараёнда оммавий ахборот воситаларининг имкониятларидан кенг фойдаланилмоқда, табиати муҳофазаси қилиш бўйича турли акциялар, танловлар, кўргазмалар, конференциялар, семинарлар ва бошқа тадбирлар ўтказилмаётган. Сўнгги беш йил давомида Ўзбекистон Республикаси Табиати муҳофазаси қилиш давлат кўмитасининг органлари томонидан 6 мингдан ортиқ радиоэшиттириш ва телекурслар берилди. Республика газеталари саҳифаларида экология мавзусига оид мақолалар мунтазам равишда эълон қилинмоқда. Шу даврда Ўзбекистон Республикаси Табиати муҳофазаси қилиш давлат кўмитаси ҳузуридаги «Чинор» экологик нашриёт компанияси томонидан илмий-оммабоп ва ахборот-маълумот адабиётлари, шу жумладан, 26та китоб, 19та рисола, 7та буклама, 35та плакат, «Экология хабарномаси — Экологический вестник» журналининг 60та сони нашр этилди.

Ўзбекистон Республикаси Табиати муҳофазаси қилиш давлат кўмитаси томонидан маҳаллий ва хорижий шериклар, Ўзбекистон Экологик ҳаракати, Экофорум, «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати, «Маҳалла» жамғармаси, «Экомактаб» нодавлат нотижорат ташкилоти ва бошқа жамоат ташкилотлари билан биргаликда ҳар йили бутун жаҳон экологик саналарига бағишланган байрам акциялари, Ўзбекистонда экологик журналистика миллий танлови ўтказилмоқда, «Ўзбекистон Республикасида атроф-муҳитнинг ҳолати ва табиий ресурслардан фойдаланиш тўғрисидаги миллий маъруза» даврий равишда нашр этилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Табиати муҳофазаси қилиш давлат кўмитасининг веб-порталлари, шунингдек, унинг бўлимлари ва вилоят маҳаллий табиати муҳофазаси қилиш давлат кўмитасининг органлари, вазирликлар ва идоралар, таълим муассасалари, қорхоналар ва ташкилотлар, нодавлат нотижорат ташкилотлар ва бошқаларнинг биргаликдаги саъй-ҳаракатлари билан кенг аҳоли қатламлари ўртасида экология ва атроф-муҳитни муҳофазаси қилиш ҳамда табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш масалаларини тарғиб қилиш бўйича мақсадли иш олиб борилмоқда. Бу жараёнда оммавий ахборот воситаларининг имкониятларидан кенг фойдаланилмоқда, табиати муҳофазаси қилиш бўйича турли акциялар, танловлар, кўргазмалар, конференциялар, семинарлар ва бошқа тадбирлар ўтказилмаётган. Сўнгги беш йил давомида Ўзбекистон Республикаси Табиати муҳофазаси қилиш давлат кўмитасининг органлари томонидан 6 мингдан ортиқ радиоэшиттириш ва телекурслар берилди. Республика газеталари саҳифаларида экология мавзусига оид мақолалар мунтазам равишда эълон қилинмоқда. Шу даврда Ўзбекистон Республикаси Табиати муҳофазаси қилиш давлат кўмитаси ҳузуридаги «Чинор» экологик нашриёт компанияси томонидан илмий-оммабоп ва ахборот-маълумот адабиётлари, шу жумладан, 26та китоб, 19та рисола, 7та буклама, 35та плакат, «Экология хабарномаси — Экологический вестник» журналининг 60та сони нашр этилди.

за қилиш кўмиталарининг веб-порталлари доимо такомиллаштирилмоқда.

Масалани муҳокама қилиш вақтида конференция иштирокчилари иқлимнинг ўзгариши, сув ресурсларининг камайиб кетиши, атмосферанинг ифлосланиши, тупроқ деградацияси, чўллашув жараёнлари, биохилма-хиллик ва ўрмонзорларнинг қисқариши сингари атроф-муҳит муаммоларини ҳал қилишда ресурсларни тежайдиган технологияларни жорий этиш ва табиати муҳофазаси қилишга қаратилган тадбирларни ўтказиш муҳим аҳамиятга эга эканини таъкидладилар. Шу билан бирга, замонавий экологик дунёқарашни шакллантириш, экологик таълимнинг мукамал тизimini ишлаб чиқиш ва жорий этиш ҳамда жамиятнинг ҳар бир аъзосини атроф-муҳитни муҳофазаси қилиш жараёнига жалб этиш борасидаги ишлар самарадорлигини ошириш давр талабидир. Экологик вазиятни яхшилашга ёрдам берадиган омиллардан бири — барча аҳоли қатламларига экологик билим бериш ва уларнинг экологик маданияти ҳамда тафаккури даражасини юксалтиришдан иборат. Табиатга авайлаб муносабатда бўлиш сингари азалий анъаналаримизни тиклаш, ҳар бир инсон ва бутун жамиятнинг ахлоқий ҳамда маънавий тарбиясини такомиллаштириш фоят муҳим.

Бу соҳадаги муаммоларни ҳар томонлама муҳокама қилиш яқини бўйича конференция иштирокчилари узлуксиз экологик таълим ва маърифат тизimini самарадорлигини янада ошириш, кенг аҳоли қатламларининг экологик онгини шакллантириш ва экологик маданиятини юксалтириш бўйича норматив-ҳуқуқий базани такомиллаштиришга қаратилган таъсирларни қабул қилдилар.

Конференция ишида сенаторлар, тегишли вазирлик ва идоралар, олий ўқув юртилари, «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати, «Маҳалла» жамғармаси, Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитаси, нодавлат нотижорат ташкилотлар вакиллари, экология, таълим соҳасидаги олимлар ва мутахассислар, шунингдек, оммавий ахборот воситалари вакиллари иштирок этдилар.

(ЎЗА)

Фан ўқитувчисининг зарур методик материаллар билан ўз вақтида таъминланиши таълим самарадорлигини таъминловчи муҳим омиллардан ҳисобланади. Зеро, ўқитувчининг ҳар бир дарсга энг сўнгги янгиликлардан хабардор бўлиб кириши ўқувчини фаоллаштириши табиий. Бунда энг биринчи ёрдам мактаб методик кенгаши томонидан кўрсатилишини эътиборга олсак, ушбу тузилма фаолиятнинг тўғри ташкил этилиши нечоғлиқ муҳим аҳамият касб этиши ойдинлашади. Жиззах шаҳридаги 16-мактабда бу борада ўзига хос тажриба тўпланган. Шу боис ушбу таълим муассасаси ўқувчилар билим самарадорлиги бўйича вилоятда юқори рейтинг кўрсаткичига эришиб келмоқда.

— Таълим-тарбия жараёни тўғри ҳамда самарали ташкил этишда методик кенгашнинг алоҳида ўрни ва вазифаси бор, — дейди мактаб директорининг ўқув-тарбиявий ишлар бўйича ўринбосари Султон Комилов. — Айниқса, йил давомида ўқитувчиларга методик хизмат кўрсатиш, уларни таълим тизимига жорий этилган янги-

ликлардан хабардор қилиб боришда ушбу тузилма зиммасига муҳим вазифалар юклатилади. Кенгаш ўқитувчиларни илмий, методик, дидактик материаллар, ўқув дастурлари мазмуни билан таништириши, янги педагогик технологиялар ишлаб чиқишга қаратилган илмий изланишларни ташкиллаштириб, касбий маҳоратни тако-

МАКТАБ МЕТОДИК

таълим самарадорлигини оширишга

миллаштириш, дарс беришнинг турли методларини қўллаш, мактабни ўқув-методик ва моддий ривожлантириш борасида методик бирлашма раисларига йўл-йўриқлар, кўрсатмалар, топшириқлар беради. Шунингдек, кенгаш маҳоратли педагоглар иш тажрибаларини оммалаштириш, ёш мутахассислар билан ишлаш бўйича фаолият олиб боради. Мактабдаги 2 нафар ўқитувчининг ишлари туман миқёсида оммалаштирилди. Шундан келиб чиқиб, методик кенгаш доимий равишда йўналишлар ва фанлар кесимида методобирлашмалар раислари ҳисоботини эшитиб, муҳокама қилади ҳамда улар фаолиятини такомиллаштириш юзаси-

дан чора-тадбирлар ишлаб чиқади.

Янги педагогик технологияларни амалиётга жорий этиш, ўқитувчилар касбий маҳоратини юксалтириш, дарс беришнинг турли методларини таълим жараёнида қўллаш юзасидан доимий ҳаракатдаги ўқувлар ташкил этиб келинмоқда. Бинобарин, ўқитувчиларнинг педагогик ва методик маҳоратини юксалтиришга доир ишларни изчил йўлга қўйиш, уларнинг малака ошириш курсидан кейинги фаолиятларини таҳлил қилиш ва педагогларнинг ўз устида ишлаш режалари бўйича ижодий ҳисоботларини эшитишни ташкил этиш методик кенгашнинг доимий диққат-эътиборида-

дир. Шунингдек, кенгаш ички назорат натижаларига кўра ДТС талабларининг баҳарликларида аниқланган камчиликларни бартараф этиш чора-тадбирларини белгилаб, фан ойлуклари, синфдан ташқари (факультатив, тўғарак) ишлар, фан олимпиадаларининг биринчи босқичлари, кўрик-танловлар ўтказилишини ҳамда улар самарасини назорат қилиб бораётгани фаолиятимизни доимий тартибга солиб бориш имконини бермоқда.

Мактаб методик кенгаши фаолиятидаги асосий йўналишлари фанларнинг ўқитилишини таҳлил қилиш, ўқув дастурларини мувофиқлаштириш ҳамда ўзгартиришлар киришти, педагоглар малакаси ва

Умумтаълим мактабларида Давлат таълим стандартларида белгиланган талабларнинг бажарилиши мониторингини олиб бориш, ўқувчилар билимларидаги бўшлиқларни аниқлаш ва уларни тўлдириш чораларини кўриш, иқтидорли ўқувчилар қобилиятларини юзага чиқариш, илғор ва юқори натижаларни қайд этаётган ўқувчилар ва уларнинг устоз-мураббийлари меҳнатини муносиб рағбатлантириш ҳар доим давлатимиз эътиборида бўлиб келган. Жорий ўқув йилидан бу борада тўпланган тажрибалар янада бойитилган ҳолда ўқувчиларнинг Давлат таълим стандартларини ўзлаштириш мониторингини ва билимлар синовлари ўтказилмоқда. Иқтидорли ўқувчиларни излаб топши,

уларнинг қобилиятларини рўёбга чиқариш, соғлом рақобат муҳитини шакллантириш, ўқувчи билимининг ДТСга мослиги мониторингини назорат қилиш мақсадида фанлар бўйича билимлар синовини ўтказилаётгани таълимдаги яна бир янгиликдир. Мазкур мониторинг ва билимлар синовлари умумтаълим мактаблари, уларнинг раҳбарлари, ўқитувчилар ҳамда халқ таълимининг ҳудудий бошқарув органлари фаолиятига ҳолис баҳо бериш ва рейтингини аниқлаши билан ҳам катта аҳамият касб этади. Айни дамда мамлакатимизда мазкур мониторинг ва билимлар синовларининг туман bosқичлари ўтказилмоқда.

Иккинчи bosқич якунига етди

Яккасарой туманидаги 26-мактабда билимлар синовининг II bosқичи якунига етди. Туман халқ таълими бўлимига қарашли жами 15та мактабдан 480 нафар ўқувчи 9 фан йўналишида голиблик учун кураш олиб борди. 5—9-синф ўқувчилари орасида ҳар бир мактабдан 32 нафардан энг юқори балл тўплаган иқтидорли, билимдон ўқувчилар билимларини яна бир қарра синовдан ўтказдилар. — Синов ўтказилаётган хоналарга туман ХТБ томонидан аудитория раҳбари ва назоратчилар бириктирилган бўлиб, низом асосида, ҳаққоний ва одилона ўтиши

ўчун ҳар томонлама кучли назорат ўрнатилди, — дейди Яккасарой туман ХТБ методика кабинети мудири Маъруфа Файзиева. — Фанлар йўналишида белгиланган вақт доирасида ҳар бир иштирокчи алоҳида партада ўтириб, ёзма иш ёзди. Улар шифрланиб, ҳакамлар ҳайъатига тақдим этилди. Синов натижаларига кўра, 32 нафар ўқувчи билимлар синовининг шаҳар bosқичида қатнашиш имкониятини қўлга киритди. Улар орасида, айниқса, 26, 72, 89, 118, 144-мактаб ўқувчилари фаол иштирок этишди.

Ғолиб БАХРОМОВ,
"Ma'rifat" мухбири

ИҚТИДОР ВА СОҒЛОМ РАҚОБАТ

билимлар синовида юзага чиқди

Имкониятлар ортмоқда

Юнусобод туманидаги 240 ва 246-мактабларда билимлар синовининг иккинчи bosқичи ўтказилиб, унда 1271 нафар ўқувчи иштирок этди. Она тили ва адабиёт фанидан ўқувчиларнинг фикрлаш қобилияти ва саводхонлиги улар ёзган ижодий баён, иншолар орқали аниқланди. Айниқса, «Она тилим, сен ўзбекнинг гурури», «Мен севган адиб» мавзусидаги иншоларда миллий ва умминсоний қадриятлар, фахр туйғуси ўз аксини топгани айни муддаодир. — География фанидан иштирокчилар дарёларни таққослаш, шаҳарларнинг йиллик ўртача ҳарорати, амплитудасини аниқ-

лаш, саноатнинг атроф-муҳитга салбий таъсири ҳақида фикр билдириши, географик атамаларга таъриф бериш, ҳаво босимини аниқлашга доир масалаларни ечиш каби саволларга ёзма жавоб бериши, — дейди ҳакамлар ҳайъати раиси Марҳамат Маҳманазорова. — Бунда уларга дарсликдаги мавзуларни пухта ўргангани, энциклопедия, қўшимча адабиётларни кўп ўқигани кўл келди. Тарих фанидан ҳам билимлар синовида билимдонлар кўп. Улар 5та ижодий ишга доир саволларга ёзма иш ёзиб, билимларини намойиш этишди. — Мен Исмоил Сомоний мақ-

бараси, мезолит даври, ал-Хоразмий ҳаёти, Ғарбий Турк хоқонлиги ҳақида ёздим, — дейди 265-мактаб ўқувчиси Шаҳноза Турсунова. — Тарихий харита билан ишлашда ҳам қийналмадим. Бунинг учун бизга пухта билим берган устозим Эътибор Ашраповадан миннатдорман. Билимлар синовида кимё, физика, математика фанларидан ҳам ёзма иш бажарилиб, иштирокчилар 5тадан масала ечишди. Информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари фанида эса компьютерда бажарилган ишлар баҳоланди. Иккинчи bosқич голиблари жорий йилнинг март ойида ўтказиладиган учинчи bosқич синовларида иштирок этиш ҳуқуқига эга бўдилар.

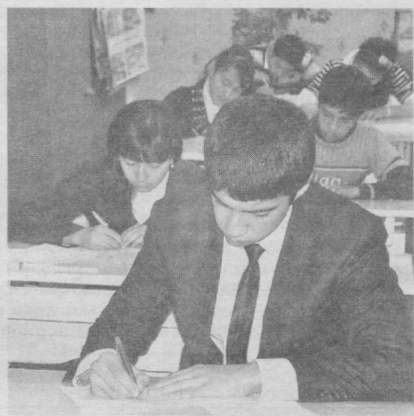
Маҳмуда ВАЛИЕВА
Б.РИЗОКУЛОВ олган суратлар.

Фаолият рейтинглари аниқланмоқда

bosқичида энг юқори балл тўплаб, 1-ўринни қўлга киритган 1024 нафар ўқувчи иштирок этди. Таъкидлаш лозимки, ушбу ўқувчилар синовларнинг дастлабки мактаб bosқичларида фанларга бўлган қизиқиш ва қобилиятларига қараб жалб этилган эди. Уларнинг фанлар бўйича Давлат таълим стандартларини ўзлаштириши ҳам шунга яраша — энг юқори. Бу ҳолат синовларнинг кейинги bosқичларида муҳим аҳамият касб этиши шубҳасиз эди, шундай бўлди ҳам. Буни туман халқ таълими бўлими масъуллари, методика кабинети методистлари томонидан 9та фан йўналишида ўтказилган синовларда кўп вариантлик асосида тайёрланиб, ташкилий қўмита томонидан тасдиқланган, махфийлиги таъминланган ёзма ишлар натижалари ҳам тасдиқлайди. — Ўқувчиларнинг Давлат таълим стандартларини ўзлаштириш мониторингини

кўникма ва малакаларни сифатли ўзлаштираётганини амалда исботлади. Бугунги билимлар синовларида биринчи ўрин кўчилар орасидан энг кучлилар насаб этди. 112-мактабнинг тўрт нафар ўқувчиси кимё, биология, она тили ва адабиёт, инглиз тили фанларидан биринчи ўринни қўлга киритган ҳолда энг юқори натижаларни қайд этди, — дейди туман методика кабинети мудираси Марям Қодирбоева. Билимлар синовларида муносиб иштирок этиб, юқори ўринларни қўлга киритган ўқувчилар туман халқ таълими бўлими томонидан рағбатлантирилди, биринчи ўринни эгаллаган ўқувчилар эса синовларнинг навбатдаги bosқичида иштирок этиш имконига эга бўлди.

Санжар РУСТАМОВ
"Ma'rifat" мухбири

КЕНГАШИ

қандай таъсир кўрсатади?

малакавий тоифаларини ошириш бўйича тақлифлар кириштириш. Бунга кенгаш ҳар бир ўқитувчининг иш режасини муҳокама қилиб, дарслари самардорлигини доимий таҳлил қилиб бориши асос бўлади. Мактабда методик кенгаш фаолиятининг ҳуқуқий асослари директор буйруғи билан расмийлаштирилиб, унга илғор педагоглар ва методбirlашма раҳбарлари аъзо этилиб, мактаб директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари раҳбарлик қилади. Методик кенгашнинг иш режаси педагогик кенгашда кўриб чиқилиб тасдиқланади. Мактаб методик кенгашининг йиғилиши доимий равишда ҳар чоракда бир мартаба ўтка-

зилади. Кенгаш баённомасига кенгаш раиси ва котиби имзо қўяди. Агар кенгашда бошқа йўналишдаги масалалар муҳокама қилинса, ўша йўналиш раҳбари тақлиф этилади ва қабул қилинган тавсиялар кенгаш йиғилишларини қайд этиш китобига киритилади. У ўз фаолияти доирасида мактаб педагогик кенгашига ҳисобот беради.

Мактабда методик кенгашнинг самарали фаолияти методбirlашмаларнинг қай даражада ишлаганига бевосита боғлиқ. Методбirlашмалар умумий ўрта таълим мактабларида бошланғич таълим, синф раҳбарлари йўналиши ҳамда фанлар ёки бир-бири-

га яқин бўлган фанлар туркуми бўйича фаолият олиб бориши мумкин. Мактабимизда 2010-2011 ўқув йили учун қўйидаги методбirlашмалар фаолият кўрсатмоқда. Аниқ фанлар йўналишида — математика, информатика; табиий фанлар йўналишида — кимё, биология, физика, география; ижтимоий фанлар йўналишида — тарих, давлат ва ҳуқуқ асослари, миллий ғоя туркумидаги фанлар; хорижий тиллар йўналишида — рус тили ва инглиз тили; филология йўналишида — она тили ва адабиёт; техник фанлар йўналишида-тасвирий санъат, чизмачилик ва меҳнат таълими; жисмоний тарбия йўналишида — жисмоний тарбия. Мактабда ташкил этилган методбirlашмалар Низом асосида ўз ишларини олиб бормоқда. Улар фаолиятини таҳлил қиладиган бўлсақ, раҳбарлик ишларини фаол, кўп йиллик педагогик маҳоратга эга педагоглар бажариши кўзда тутилган. Биз бу жараёнга бироз ноанъанавий

ёндашдик. "Устоз-шогирд" мактаби йўналишидаги ишларни янада такомиллаштириш мақсадида ёш ўқитувчиларга айрим методбirlашмаларга раҳбарлик қилиш топширилди. Бунда ёш ўқитувчилар ўз тажрибасини ошириш билан биргаликда методбirlашма фаолиятини бошқариш маҳоратини ҳам ўзлаштириб бормоқда. Фан олимпиадалари ва турли кўрик-танловларнинг натижалари ўқитувчи маҳоратига баҳо бериш бораборида мактаб методбirlашмалари фаолияти мезонидир. 2009-2010 ўқув йилида давлат ва ҳуқуқ асослари фанидан мактабимизнинг бир нафар ўқувчиси умумтаълим фан олимпиадасининг вилоят bosқичига чиқди. Тўғри, ушбу кўрсаткични унчалик юқори, деб бўлмайди. Аммо эътиборлиси, янги ўқув йили олдидан ушбу ютуқ омиллари таҳлил этилгач, барча методбirlашмалар ўз фаолиятини танқидий нуқтаи назардан ўрганиб, ўз режаларини қайта кўриб чи-

қишди. Бу ўқув йили бошидаёқ ўқувчилар билим самардорлигидаги ўсиш кўрсаткичларида ўз натижасини кўрсатди. Мактабда ўтган ўқув йили давомида фан ойлқларини ўтказишда сифат ўзгаришларига эришилди. Бунда асосан ўқувчиларга билим беришнинг самарали усулларидан фойдаланилди. Дарс ва машғулотлар янги педагогик технологиялар асосида, ноанъанавий усулларда ташкил этилди. Бундан ташқари, турли кечалар, тадбирга, учрашувлар ташкил этилди. Фан ойлқига натижалари методик кенгаш ва методбirlашмаларда мунтазам таҳлил қилиб борилди. Мактаб методик кенгаш таълим жараёнини мувофиқлаштириб боришда асосий куч ва восита ҳисобланади. Шундай экан, таълимни ҳаракатга келтирувчи куч сифатида унинг таъсир ва имкониятларидан унумли фойдаланиш соҳа ҳодимларининг муҳим вазифасидир.

«Ma'rifat» мухбири
А.СОДИКОВ ёзиб олди.

МАКТАБ ЧИРОЙИ БИЛИМ ҚАДРИНИ ОШИРДИ

Нурота туманининг олис чўл худудидаги 7-умумий ўрта таълим мактаб-интернати 1959 йили ташкил этилган эди. Илм маскани биноси 1937, 3та ётоқхонаси эса 1958-1960 йилларда хом ғишдан бунёд этилган. Ўтган йиллар давомида мослаштирилган, деворларига оддий лойсувоқ билан пардоз берилган синф хоналарида дарслар ўтилди. Бир сўз билан айтганда, қурилгандан буён бирор марта капитал таъмирлаш ишлари ўтказилмаган ўқув корпуси, ётоқхона ошхоналар, спорт залига қўшимча бинолар хароб ҳолга келиб қолганди. Бунинг устига билим даргоҳи моддий базаси қашшоқ ҳолатга келиб қолган эди.

Вилоят ҳокимлигининг ташаббуси билан илм масканига бир қатор ташкилот ва корхоналарнинг эътибори қаратилиб, хомийлик ишлари йўлга қўйилди.

Мавжуд муаммоларни бартараф этиш чора-тадбирларини белгилаши кўпчилики эзгу ишга сафарбар этди, — дейди Нурота туман халқ таълими бўлими mudiri вази фасини бажарувчи Акмал Халилов. — Натижда, киска

фурсат ичида билим даргоҳи ўзгача қиёфа касб этиб, ўқувчиларнинг билим олиши, яшashi учун қулай имкониятлар яратилди.

Дарҳақиқат, тумандаги бир қатор ҳомий ташкилот, корхоналар кўмагида таъмирлаш ишлари олиб борилиб, иситиш тизимлари қайта қўриб чиқилди. Бинолар атрофи ободонлаштирилди, йўлчалар асфальтланди. Барча зарурий жиҳозлар билан таъминланди.

— Албатта, чиройли таъмирланган биро фойеси, заллари ва замонавий кўнишларда тайёрланган, бугунги кун маънавий қарашларимизни акс эттирувчи стендлар ярашди, — дея суҳбатимизни давом эттиради мактаб-интернат директори Эсонбой Давлатов. — «Навийполиграфсервис» корхонасига 2 миллион 200 сўмлик буюртмалар берилиб, ўқув корпуси заллари, ётоқхоналар тўлиқ безатилди. Бу ғамхўрлик ва эътиборга жавобан таълим-тарбия ишлари самардорлигини ошириш учун жамоамизнинг ҳар бири ваъзоси астойдил ҳаракат қилмоқда.

О.ОЧИЛОВА

E'tibor

Оилада, хусусан, болалар таълим-тарбиясида отанинг тутган роли, масъулият ва вази фалари беҳад юксак. Унинг бутун диққат-эътибори ҳамиша фарзандларида, уларнинг ҳар томонлама етуқ инсонлар бўлиб вояга етишлари учун ҳамиша жон куйдиради. Кувончи ҳам, қайғуси ҳам — болалари. Айни дамда унинг ўзи ҳам рағбат ва эътибор истайди.

«Оилада отанинг ўрни» мавзусида Чилонзор туманидаги 182-мактабда тадбир бўлиб ўтди. Унда, асосан, ўқувчиларнинг оталари тақлиф этилди. Мадҳиямиз ижроси билан бошланган

бускор ўқувчиларнинг оталарини рағбатлантириш, уларни қўллаб-қувватлаш ва янада фаолликка чорлашдир, — дейди мактабнинг инглиз тили ўқитувчиси Гузал Файзиева. — Шунингдек, болалар таълим-тарбиясига етарлича эътиборда бўлмаётган оталарни ҳам фаолликка ундаш, фарзандлар тақдирига дахлдорлик ва масъулият туйғулари ошириш, мактаб билан ота-оналар ўртасидаги муносабатларни мустақамлашга ҳам алоҳида эътибор қаратилди.

Дарҳақиқат, йиғилишда А.Холматов, У.Чориев, Н.Эргашев, А.Эшмуродов,

«ОИЛАДА ОТАНИНГ ЎРНИ»

тадбирда устозлар таширф буюрган оталарга ўз табрик ва миннатдорликларини изҳор қилишди. Ўқувчилар ҳам бадиий чиқишлари, куй-қўшиқлари, мазмунли шеърлари билан меҳмонларга юқори кайфият улашдилар.

— Тадбирдан қўланган асосий мақсад болаларига эътиборли, доимий равишда мактабдаги аҳволни, фарзандлари таълим-тарбиясини сўраб-суриштирадиган, дарсдан кейин улар билан мунтазам шугулланадиган, турли тўғарақларга жалб қиладиган, илгор, билимдон, тартиб-интизомли, ташаб-

Б.Исломова ва бошқа бир қанча ибрат ва намуна бўлган оталарга мактабнинг фахрий ёрликлари топширилди.

— Хар бир ота-она учун фарзанди яхши ўқитётганлигини, устозлари бераётган билимларни пухта ўзлаштириб, уларнинг меҳр-муҳаббатини қозонаётганлигини эшитиш катта бахт, қиёси йўқ сурур, — дейди мактабнинг билимдон ўқувчилари Дилрабо Раҳмонова ҳамда Азизбек Раҳмоновнинг отаси А.Эшмуродов.

Ғолиб БАХРОМОВ,
«Ma'rifat» мухбири

УЧКЎПРИК ТУМАНИДАГИ 2-ИХТИСОСЛАШТИРИЛГАН ДАВЛАТ УМУМТАЪЛИМ МАКТАБ-ИНТЕРНАТИДА «ТАРИХ ВА ХУҚУҚ ФАНЛАРИ ОЙЛИГИ»ДА ТУРЛИ ТАДБИРЛАР ТАШКИЛ ЭТИЛМОҚДА.

Фан ойлиги аввалида ўқувчиларнинг тарих ва хуқуқ фанларидан мавжуд билимлари тест саволлари орқали синовдан ўтказилиб, билим самардорлиги аниқлаб олинди.

9-синф ўқувчилари ўртасида «Тарихий хотирасиз келажак йўқ» мавзусида беллашув, 5-синф ўқувчилари ўртасида «Еш хуқуқшунос» кўрик-танлови ўтказилди. 7-синфда «Урта Осиё мутафаккирлари», 8-синфда «Ўзбекистон давлати ва хуқуқи асослари» мавзусида бўлиб ўтган намуналий очиқ дарслар ўқувчилар билими янада мустақамланишига сабаб бўлди. Барча юқори синф ўқувчилари деворий газеталар танловида фаол қатнашиб, олган билимларини намойиш эта билишди. Фан ойлиги доирасида 5-синф ўқувчиларининг Қўқон шаҳридаги Ўлкашунослик музейига саёҳати узок муддат эсда сақланадиган бўлди.

— Фан ойлиги тадбирларининг сермазун ва қизиқарли ташкил этилиши ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини оширишда катта аҳамиятга эга, — дейди мактаб директори С.Сотболдиева. — Бу борада муассасамиз тарих ва хуқуқ услуб бирлашмаси аъзолари астойдил меҳнат қилишди.

М.РАҲМОНОВА

МИЛЛИЙ МАТБУОТ МАРКАЗИГА ТЎПЛАНГАН АДАБИЁТ ВА САҢЪАТ ИХЛОСМАНДЛАРИ «ОЛТИН КЎПРИК» КИТОБИНИ ҚўЛЛАРИГА ОЛИБ, УНИ КўЗДАН КЕЧИРИШДИ.

Дарвоқе, «Ношир» нашриётида чоп этилган «Олтин кўприк» тўпламидан ўрин олган 30 нафар ёш ижодкорнинг назимий, насрий ва таржима йўналишидаги намуналари кўпчиликка манзур бўлиши табиий. Адабиёт оламини ўзининг илк қадамларини ташлаётган ёш шоир, ёзувчи ва таржимонлар учун бундай рағбат сув ва ҳаводек зарур. Миллий матбуот марказида ушбу китобнинг тақдимот маросими ўтказилишидан кўзда тутилган мақсад ҳам аслида шу — ёшларни қўллаб-қуватлаш, ижод майдонида уларнинг ўз ўринларини топиб олишларига кўмаклашишдир. Улар орасида «Ma'rifat» газетаси ходимларидан Зоҳиджон Холов ва Бобур Наби ҳам бор.

Маросимда «Ношир» нашриёти вакиллари, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзолари, оммавий ахборот воситалари ходимлари, китобхонлар иштирок этиб, ана шу эзгу ишнинг бошида туриб, тузувчилик қилган ҳиссос адиба Маъсума Аҳмедовага миннатдорчилик билдирдилар.

Тақдимотда ёш рассом Жасур Маҳмудовнинг пейзаж жанридаги асарлари ҳам намойиш қилинди.

Ҳ.КУЗМЕТОВА

ЯКИНДА МАМЛАКАТИМИЗНИНГ БАРЧА ХУДУДЛАРИДА РЕСПУБЛИКА УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИ, ЎРТА МАХСУС, КАСБ-ХУНАР ТАЪЛИМИ МУАССАСАЛАРИ Ўқувчилари ўртасида умумтаълим фанлари бўйича фан олимпиадасининг II босқичи бўлиб ўтган эди.

Ўз билимларини синовдан ўтказиб, фахрли ўринларни қўлга киритган, билимдон ўқувчилар айни пайтда навбатдаги босқичга қизгин тайёргарлик кўришмоқда. Уларга кўрсатиладиган рағбат ва эътибор ўзларига нисбатан ишонч, мактаби, устозлари, ота-онаси олдида масъулият ҳиссини уйғотиши, янада фаолликка, янги-янги зафарлар сари ундаши шубҳасиз.

Пойтахтимизнинг Сергели туманида билимдон, иқтидорли ўқувчиларни қўллаб-қуватлаш борасида ўзига хос тахриба йўлга қўйилган. Жумладан, тумандаги 6-давлат ихтисослашган умумтаълим мактабида олимпиада ғолибларини тақдирлаш мақсадида тадбир ташкил этилди. Унда туман халқ таълими бўлими mudiri С.Ҳамроев ўқувчиларни эришган ютуқлари билан табриклаб, доимо фаолликка, илм-маърифат эгаллашга, улкан муваффақиятларни қўлга киритишга ундади. Шунингдек, уларга диплом, фахрий ёрлик ва эсдалик совғалари тақдим этилди. Ўқувчилар ҳам таассуротлари ҳақида гапириб, устоз-мураббийларига алоҳида миннатдорлик изҳор қилишди.

Таъкидлаш жоизки, ушбу илм масканидан жами 15 нафар ўқувчи совринли ўринларни қўлга киритган бўлса, шундан 11 нафари 1-ўринга сазовор бўлган.

— Маълумки, мактаб ўқувчиларининг ўқув фанларидан ўтказиладиган фан олимпиадалари, кўрик-танловлар ва спорт мусобақаларида қандай иштирок этиши таълим муассасалари рейтингини белгиловчи, педагоглар жамоасининг фаолиятига баҳо берадиган муҳим омиллардан бири ҳисобланади, — деди туман ХТБ mudiri С.Ҳамроев.

МУХБИРИМИЗ

МАҲАЛЛАЛАРДА АҲОЛИ ХАВФСИЗЛИгини таъминлаш, содир бўлиши мумкин бўлган ёнгин ёки бошқа фавқулодда ҳолатларнинг олдини олиш учун турли чора-тадбирлар олиб боришмоқда.

Ушбу тадбирларда ёнгин хавфсизлиги хизмати ходимлари томонидан масласхатлар, фалокат юз берганда биринчи ёрдам бериш, ёнгини бартараф этиш учун қилиниши лозим бўлган ишлар ҳақида тушунтириш ишлари олиб боришмоқда.

Тадбирларнинг асосий иштирокчилари ҳисобланган маҳалла болалари, ўқувчилар ўртасида олиб бориладиган бу каби тушунтириш ишлари ўз ижобий самарасини бермоқда. Ўқувчи-ёшлар электр асбобларидан фойдаланиш қоидаларини, ёнгин хавфсизлиги, биринчи ёрдам кўрсатиш тартибларини ўрганаётган бўлсалар, маҳалла ақли, ота-оналар ёнгин вақтида ўт ўчирувчилар этиб келгунига қадар олиб бориладиган чора-тадбирлар, болаларни уйда ёлғиз қолдирмаслик, захарли газлар билан боғлиқ муаммоларни бартараф этиш бўйича дастлабки маълумотларга эга бўлмоқда.

Маҳаллалар билан ҳамкорликда олиб бориладиган ишлар самараси ўлароқ, салбий ҳолатларнинг камайишига эришилмоқда.

А.ҚАМБАРОВ,
12-ХЕҲО сержанти

«ИНТЕРНЕТ: ТАРИХИ, ТУЗИЛИШИ, ХАВФСИЗЛИК МАСАЛАЛАРИ» ВА «ИНТЕРНЕТ АМАЛИЙ ФАОЛИЯТДА» ДЕБ НОМЛАНГАН Ўқув қўлланмалар босмадан чиқарилди.

Биринчи ўқув қўлланмада глобал тармоқ яратилиш тарихи, интернетнинг асосчилари ва унга сабаб бўлган омиллар, унга улашиш технологияси, тармоқнинг фаолиятини таъминловчи дастурлар ва хавфсизлик масалалари ёритилган.

Шу билан бирга, қўлланмада дунёни забт этган «ўргимчак тўри»нинг яратилиши, бразуэр билан ишлаш, унинг таркиби, элементлари ва қўшимча имкониятлари, компьютер вирусларининг турларига алоҳида алоҳида тўхталиб ўтилган.

«Интернет амалий фаолиятда» номли қўлланмада эса замонавий оммавий ахборот воситаларининг ривожланиш жараёнлари, ОАВнинг янги тури сифатида шаклланиши, журналист фаолиятида зарур бўлган электрон почта, форум, электрон кутубхоналардан фойдаланиш, қидирув хизматлари ҳамда унинг ижодкорлар учун қулай восита бўла оладиган хизматларни тўғрисида фикр юритилган.

Ўзбекистон Миллий университети журналистика факультети доценти Ш.Қудратхўжаев муаллифлигидаги ушбу қўлланмалар журналистика факультети талабалари, магистрантлари, амалиётчи журналистлар, веб-журналистика ва АКТ мутахассислари ҳамда тадқиқотчилар учун муҳим манба бўлиши тайин.

Анвар ҚОБИЛОВ

Алишер Навоий асарлари кириб бормаган бирор ўзбек хонадони йўқ. Халқимиз таъбири билан айтганда, ўзбекнинг етти ёшидан етмиш ёшигача бўлган барчаси улуг шоирни севади. Навоийга муҳаббат миллатимизнинг қонида бор. Бинобарин, Президентимиз «Адабиётга эътибор — маънавиятга, келажакка эътибор» рисоласида ҳаққоний таъкидлаганидек, «Алишер Навоий асарларини халқимизга яқинлаштириш, бу ноёб меросни ҳақиқатан ҳам маънавиятимизнинг ҳаётбахш манбаига айлантириш барчамиз, аввало, адабиёт аҳлининг вазифаси, десак, ҳеч қандай хато бўлмайдۇ».

Истиқлол йиллари гениал шоир ва мутафаккир ижоди, айниқса, мактаблар, лицей ва коллежларда кенг ўқитила бошланди. Навоий асарларини ёш авлодга ўргатишда турли замонавий педагогик технологиялардан фойдаланилмоқда. Шулардан бири тест имкониятларидир. Улуг Сўз соҳибқирони ҳаёти ва асарлари моҳиятини англаш, тушунишда бугунги кун талаби — тестлардан фойдаланиш яхши самара беради...

ТАХРИРИЯТДАН: Тест саволлари биринчи бўлиб тўғри жавоб йўллаган мактаб, академик лицей ва касб-хунар коллежи ўқувчиларидан танловимизнинг уч зукко қатнашчисини «Ma'rifat» совгалари кутмоқда.

1. Bobur "Boburnoma" asarida qaysi ijodkor haqida "Olti masnaviy kitob nazm qilibtur..." deb ta'rif bergan?
A. Navoiy
B. Jomiy
C. Lutfiy
D. Shayboniy
2. Navoiyning "Ashraqt min aksi shamsil-ka'si anvar ul-hudo" deb boshlanuvchi 9 baytli g'azalining misra mazmuni qaysi qatorda to'g'ri tabdil qilingan?
A. Sharqdan chiqqan quyoshning jilvali nurlarining suvda aks etishi.
B. Sharqdan chiqqan quyoshning hidoyat nurlari nurlarida aks etishi.
C. Sharqdan chiqqan quyoshning nurlari olamda jilva etishi.
D. Sharqdan chiqqan quyoshning olamga o'z hayot nurlarini berishi.
3. Navoiyning "Qaro ko'zum..." g'azali necha baytdan iborat?
A. 9 bayt
B. 7 bayt
C. 8 bayt
D. 11 bayt
4. Navoiyning "Yordin hijron chekar..." matla'li g'azalida qo'llagan radif qaysi qatorda to'g'ri berilgan?
A. ey soqiy
B. ey sabo
C. ey yor
D. ey do'stlar
5. "Odam avlodida kamdur odamiylik shevasi", "Tuzlukk moyil ulki, ishing borg'ay ilgari", "Mehro ko'p ko'rguzdum, ammo mehribone topmadim" kabi hikmatli misralar muallifi qaysi qatorda berilgan?
A. Navoiy
B. Bobur
C. Lutfiy
D. Umar Xayyom
6. Ulki bukun qutbi tariqatdur ul, Koshifi asrori haqiqatdur ul. Navoiy yuqoridagi baytda "ul" deganda qaysi qadrlil ustozini e'tirof etgan?
A. Lutfiy
B. Jomiy
C. Nizomiy Ganjaviy
D. Xusrav Dehlaviy
7. Alisher Navoiy "Hayrat ul-abror" dostonida Zoda murudu otani pir bil, Har ishida hukmig'a ta'sir bil, — degan o'g'itni qaysi shahzodaga qarata aytgan?
A. Badiuzzamon mirzoga
B. Shahzoda Muhsin mirzoga
C. Shoh G'arib mirzoga
D. Kichik mirzoga
8. Navoiy "Mahbub ul-qulub" asarida qanday fazilatni "insoniyat bo-

- g'ining barvar shajaridur, odamiylik kishvarining bahri mavjvari" deb ulug'laydi?
A. himmat
B. saxovat
C. mehr
D. ma'rifat
9. Navoiy "Mahbub ul-qulub" asarining ikkinchi qismini qanday nomlagan?
A. Foydali kuzatishlar
B. Odamlarning fe'l-atvori
C. Yaxshi fe'l xosiyati va yomon xislat kasofati
D. Saxovat va himmat
10. Navoiy Har kishikim birovg'a qozg'oy choh, Tushgay ul choh aro o'zi nogoh, — baytida qanday she'riy san'atdan foydalangan?
A. tashbeh
B. tanosub
C. tamsil
D. irsoli masal
11. Yog'lig' ila bog'ladi bo'ynini rust, Yuz hamyonning dog'i bo'ynini sust.
- Navoiyning "Shoh G'oziy hikoyati" dan keltirilgan bu baytdagi harakat kim tomonidan bajarilgan?
A. shoh G'oziy
B. qozi
C. Zoli zar
D. shoh navkarlari
12. Suv va quruqlikda zulmni o'zida kasb qilib olgan zolim qarochchi va uning makoni ta'rifi Navoiy "Xamsa"sining qaysi dostonida berilgan?
A. "Hayrat ul-abror"
B. "Sab' ai sayyor"
C. "Saddi Iskandariy"
D. "Farhod va Shirin"
13. Prezident I. Karimov o'zining qaysi asarida Navoiy "Agar bu ulug' zotni avliyo desak, u avliyolarning avliyosi, mutafakkir desak, mutafakkirlarning mutafakkiri, shoir desak, shoiriarning sultonidir" deb ta'riflaydi?
A. "Adolatli jamiyat sari"
B. "Istiqlol va ma'naviyat"
C. "Yuksak ma'naviyat —

- yengilmas kuch"
D. "Adabiyotga e'tibor — ma'naviyatga, kelajakka e'tibor"
14. Navoiy o'zining qaysi asarida saxovat, himmat, himl kabi insoniy fazilatlar haqida maxsus to'xtalgan?
A. "Hayrat ul-abror"
B. "Vaqfiya"

"NAFING AGAR XALQQA BESHAK DURUR..."

Navoiy hayoti va ijodi asosida tuzilgan testlar

- C. "Munshaot"
- D. "Mahbub ul-qulub"
15. "Safarning foydalari to'g'risida" maxsus tanbeh yozib qoldirgan ijodkor nomi qaysi qatorda to'g'ri ko'rsatilgan?
A. Navoiy
B. Sa'diy
C. Nosir Xisrav
D. Abay
16. Navoiyning qaysi asari hikmatli so'zlar asosiga qurilgan?
A. "Sab'atu abhur"
B. "Nazm ul-javohir"
C. "Sittai zaruriya"
D. "Hayrat ul-abror"
17. "Avvalgilarg'a o'xshamas" radifli 7 baytli g'azal muallifi qaysi qatorda to'g'ri berilgan?
A. Fuzuliy
B. Bobur
C. Navoiy
D. Gadoiy
18. Navoiy qaysi radifli g'azalida Shirin, Layli, Farhod, Majnun, Jamshid, Faridun, Shoh G'oziy obrazlaridan talmeh san'ati yordamida o'rinni foydalgan?
A. "shayx" radifli g'azal
B. "deyin" radifli g'azal
C. "ko'rmadim" radifli g'azal
D. "avvalgilarg'a o'xshamas" radifli g'azal
19. Navoiyning "Kamol kasbiga dalolat nuqsonidin izhori malolat" deb nomlangan to'rtligi she'rning qaysi shaklida yozilgan?
A. qit'a
B. ruboiy
C. tuyuq
D. murabba'
20. Navoiy o'zgalarga naf yetkazish haqida yozgan quyidagi misralar qaysi

- Diqqat, TANLOV!**
- asardan olingan?**
Naf yeturmakka shior aylading,
Yozingga ul nafni yor aylading.
Nafing agar xalqqa beshak durur,
Bilki, bu naf o'zuing'a ko'prak durur.
- A. "Mahbub ul-qulub"
B. "Hayrat ul-abror"
C. "Nazm ul-javohir"
D. "Munshaot"
21. Yaxshilik gar aylamasang ish chog'i, Aylamagil bori yomonliq dog'i.
Bir nafas qayg'udin ozod bo'li, Yoru musohiblar ila shod bo'li.
- Navoiy ushbu baytlarda qanday mavzuni yoritib berganligi qaysi qatorda to'g'ri izohlangan?**
A. Jomiy
B. Xusrav Dehlaviy
C. Nizomiy Ganjaviy
D. Lutfiy
28. Navoiy yaratgan obrazlardan qaysi biri yoriga yozgan maktubini "Vallohu a'lam" — "Oллоh bilguvchidir" deya umid bilan yakunlagan?
A. Layli
B. Shirin
C. Mehr
D. Lub'ati Chin
29. Navoiy qaysi asarida 770 nafar shayx haqida ma'lumot bergan?
A. "Tarixi muluki ajam"
B. "Xamsa"
C. "Nasoyim ul-muhabbat"
D. "Nazm ul-javohir"
30. Navoiy bolaligida Taft shahrida qaysi ulug' alloma bilan suhbatlashishga musharraf bo'lgan?
A. Kamol Turbatiy
B. Lutfiy
C. Abu Lays Samarqandiy
D. Sharafiddin Ali Yazdiy
31. So'zda, Navoiy, ne desang chin degil, Rost navo nag'mag'a tahsin degil.

- Navoiyning ushbu e'tirofi "Hayrat ul-abror"ning nechanchi maqolotida berilgan?**
A. 10-maqolot
B. 1-maqolot
C. 3-maqolot
D. 8-maqolot
32. "O'zbek Navoiyning o'qimay qo'ysa" she'ri qaysi shoir tomonidan yozilgan?
A. E.Vohidov
B. M.Yusuf
C. A.Oripov
D. Mirtimir
33. Alisher Navoiyning yulduzi kabi O'zbek osmonida balqigan chog'i, Yana bir muhtaram o'g'il ko'rganday, Kattaroq ochildi olam quchog'i, — misralari kimning qaysi she'ridan olingan?
A. M.Osim, "Yazd cho'li"
B. G'.G'ulom, "Alisher"
C. V.Oybek, "Bola Alisher"
D. M.Yusuf, "Navoiy bobo"
34. — Biz shunday kutubxonaga bino qilaylikki, — shavq bilan davom etdi Navoiy, — butun el qoshida manzur va mo'tabar bo'lsin". Oybekning "Navoiy" romanidan olingan ushbu fikrni Navoiy kimga qarata aytgan?
A. Sultonmurodga
B. Husayn Boyqaroga
C. Darveshhaliga
D. Xoja Afzalga
- Tuzuvchi:**
Burobiya RAJABOVA, O'zR FA Alisher Navoiy nomidagi Til va adabiyot institutining katta ilmiy xodimi, filologiya fanlari nomzodi

Наманган саноат касб-хунар коллежи-га вилоятдаги таянч касб-хунар коллежи мақоми берилди.

Таълим самарадорлигини оширишда ҳамда давлат таълим стандартлари асосида малакали кадрлар тайёрлашда таянч-намуна таълим муассасаларининг ўрни беқиёс. Бундай таълим муассасалари ўқитувчи, ишлаб чиқариш таълими усталари билан жамоавий методик ишларни олиб борувчи асосий марказ ҳисобланади.

Наманган саноат касб-хунар коллежида малакали кичик мутахассислар тайёрлаш борасида ўқув-методик ишлар самарали йўлга қўйилган. Замонавий ўқув ҳамда ишлаб чиқариш амалиёти биналарида ўз касбининг усталари бўлган тажрибали, изланувчан ўқитувчилар дарс беришади. Коллеж ўқувчиларининг пухта билим ва касб-хунар сирларини ўрганиши учун яратилган бундай шарт-шароитлар, қолаверса, битирувчиларнинг эгаллаган касб мутахассисликлари бўйича муқим иш жойига эга бўлиши мазкур ўқув даргоҳи нуфузини оширмакда. Бугун коллеж нафақат Наманган шаҳри ва вилоятда, балки кўшни Андижон, Фар-

ғона вилоятларида ҳам ўз нуфузига эга.

Касб-хунар коллежи фаолияти Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 19 августдаги 180-сон қарори билан тасдиқланган «Таянч касб-хунар коллежи ва унинг филиаллари тўғрисида»ги Низомга тўла

симлар уйи, лингафон хоналари, очик ва ёпиқ турдаги спорт мажмуаси, 350 ўринли ўқувчилар турар жойи, 160 ўринли шинамо ошхона, автомобиль хайдашни ўрганиш бўйича машқ майдончаси ўқувчилар хизматида.

Бугунги кунда касб-хунар коллежида 2760 нафар ўқувчи «Металл кесувчи дастгоҳлар», «Электр таъминоти», «Автотранспорт воситаларига техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш», «Транспортларда

Таянч касб-хунар коллежи Осиё Тараққиёт Банки кредит лойиҳаси доирасида 602 млн. 980 миң сўмлик ўқув-лаборатория жиҳозлари, жумладан, ўқув-лаборатория воситалари, металлургия ишлов бериш дастгоҳлари, автотранспортларни таъмирлаш бўйича замонавий жиҳозлар ва стендлар каби ўқитиш самарадорлигини оширувчи воситалар билан таъминланган.

Шунингдек, коллеж «Ўзбекистон — Швейцария касбий

Yangilik

да касблар бўйича назарий билим бериш ва шу асосда ўқув-амалий машғулотларни ташкил этишда юқори натижаларга эришишни таъминлаш, ўқитишнинг илғор усуллари ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш, ўқитувчиларнинг ўзаро тажриба алмашуви борасида қатор ишлар амалга оширилди.

— Ўқув даргоҳимиз таянч-намуна коллежи мақоimini олиши вилоятимизда бир хил ихтисослик йўналишида фаолият кўрсатаётган касб-хунар коллежлари билан ҳамкорлик янада мустақамланишига имконият яратди, — дейди коллеж директори Олимжон Ҳасанов. — Ўтган қисқа вақт ичида таълим муассасаларимиз ўртасида ўқитиш ва касб таълими сифатини оширишга йўналирилган тажриба алмашишлар доирасида очик дарслар, кафедралар ўртасидаги методик йиғилишлар, айниқса, дарс жараёнида замонавий таълим усуллари ва ахборот технологияларидан фойдаланиш мавзуларида ўтказилган мулоқотлар ўз самарасини бермакда.

Кўпайсин ХУЖАМБЕРДИЕВ

ТАЯНЧ ТАЪЛИМ МУАССАСАСИ

мос келгани сабабли бир хил ихтисослик йўналишидаги касб-хунар коллежлари орасида таянч намуна коллежи деб белгиланди ҳамда Наманган туманидаги Тошбулоқ, Чуст, Тўрақўрғон туманларидаги саноат касб-хунар коллежлари унинг филиаллари этиби бириктирилди.

Ушбу таълим муассасасидаги замонавий технологиялар билан жиҳозланган ўқув ва лаборатория хоналари, Интернет маркази, компьютер хоналари, кутубхона, 200 ўринли маро-

ташиш ва бошқаришни ташкил этиш», «Информатика ва коммуникация тизимлари», «Бухгалтерия ҳисоби», «Солиқ ва солиққа тортиш» мутахассисликлари бўйича таълим олмақда. Ёшларга таълим-тарбия бериш, касб маҳоратларини ўргатишда 2 нафар фан номзоди, 1 нафар Ўзбекистон халқ ўқитувчиси, 100 нафардан ортиқ олий маълумотли ўқитувчилар, ишлаб чиқариш таълими усталари жонқуярлик билан хизмат қилишаётир.

кўникмаларни ривожлантириш лойиҳаси»га киритилиб, бу ерда «Металл кесувчи дастгоҳлар», «Автотранспорт воситаларига техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш» касблари бўйича кичик мутахассислар тайёрланмоқда. Бунинг учун электротехника лабораторияси, компьютер графикаси, техник ўлчамлар, семинар-тренинглар хоналари ташкил этилган.

Коллежга таянч касб-хунар коллежи мақоми берилгандан буён унинг филиаллари-

Ватан! Бу сўзни шунчаки такрорлаб бўлмайди. Бу каломни тилга олганимда вужудимга илиқ бир титроқ югуради. Шу боис ҳам юрагимнинг уришларида, кўнглимни яшнатган орзу-умидларнинг қат-қатларида, ҳар тонг қалбимга олам-олам ҳароратлар улашган ишамок ишқининг шоҳ байтларида Сенинг муҳаббатингга ошно бўламан, онажон Ватан!

Бир зарранг, урвоғинг, тилагинг бўлиб сени қандай асрай ёмон кўзлардан! Жон Ватан, бир она, бир аёл бўлиб дилбандларим йўллай хизматларингга. Улар қароғига жо этсин Сени, киприklarинг этиби соқчи мисоли. Омон-омон кунлар бахш этсин Сенга. Бундан ортиқ инъом керакмас менга!

Ҳа, Ватанимиз куч-қудратининг асл таянчи ана шу — халқимиз қонқонига Ватанини жондан ортиқ сева олмақ ҳиссининг сингиб кетгани,

ВАТАН — ҚАРОҚЛАРДА АСРАЛГАН ИНЖУ!

бу туйғуни фарзандлари қалбига кўчира олганидадир. Болам полвон бўлсин, ботир бўлсин дегани шундан! Илму адаб инжуларин ўрганиб, юртимни кўриқловчи, куч-қуввати мисоли кўрғон девор бўлсин дегани шундан! «Йигит омон бўлса, ҳавфу хатар йўқ!», дея назимий сатрлар куй-қўшиққа солгани шундан! Уғил кўрса кўйлар сўйиб, кўпқарига туяларин тиккани шундан! Бор меҳрини жигарбанди йўлга сочиб, сўрагани «Чирогимни ўчирма» деган! Чирок бу — юрт, шу она ер, миллат дегани! Чирок гурур, шаън дегани, шавкат дегани!

Кармана туманидаги 1-мактабнинг бошланғич таълим ўқитувчиси Шохдаҳон Бозорова билан суҳбатлашарканман, юқоридаги қайдарни уққандай бўлдим унинг тилакларидан. Бир изҳорларки, барча ўзбек аёлларининг дилларидан дилларга кўнган.

Унинг ўғли Исрол Жўраев Тошкент олий умумкўшн қўмондонлик билим юртида таҳсил олади. Шохдада бугун ўғлининг қадди-бўйига қараб фахрланади. Гап-сўзларидаги дадиллик, боқишларидаги вазминлик, хулосаларидаги ақл ва тафаккур уйғунлигини сез-

гани сари ишонч, таскин топиб кўнгли яйради.

— Отам Орзқул Бозоров ҳарбий бўлган, — дейди муаллима. — У киши қандайдир вазифа олдида турса, ҳатто бемор бўлса ҳам ҳеч бир эътирозсиз адо этилишига киришар, бунинг учун куч топиб дардини ҳам кечинтира оларди. Отамни турли ҳудудларга ишга жўнатишгани боис ўрта мактаб таълимини турли жойларда олишимга тўғри келган. Албатта, оиламиз кўни-кўшни, каму қариндошлардан, мен эса дўстларимдан ажралгимиз келмас, лекин у киши ҳар доим хизмат вазифасини биринчи ўринга кўяр, бизни ҳам шу руҳда тарбиялаган эди. Йиллар ўтиб ўғлимиз ҳарбий бўлишга ҳавас қилиб, бобосининг кийимларини эгни-бошига илиб, ўзича турли машқлар қила бошлаганида, ундаги бу қатъиятни обдон синовдан ўтказдик. Қизиқиш билан ҳақиқий мақсад ва унинг масъулияти хусусида суҳбатлашдик. Қарори қатъийлигини англаганимиздан сўнг орзуларини қўллаб-қувватладик.

— Ҳарбий бўлиш — Ватан, халқ тақдири, осейишига ўзини бурчдор сезишдир, — дея суҳбатимизга қўшила-

ди Исролжоннинг отаси Икром Жўраев. — Ўғлимизнинг бу соҳага қизиқиши эҳтимол бобоси билан бирга амакиси Илхом Жўраев, тоғаси Фаёз Бозоровнинг таъсирида пайдо бўлгандир. Чунки болагидан Исрол уларнинг суҳбатларида кўп бўлар, ҳарбий бўлиш учун жисмоний чиникиш талаб этилади, деган назар билан узлуксиз спорт билан шуғулланарди. Лекин унинг руҳий, маънавий, ақлий жиҳатдан етуқликка эришиши учун барчамиз бирдай яқиндан ёрдам бердик. Қўшимча машғулотларга қатнади. Барча фанларни, хусусан ўзи танлаган йўналиши бўйича тест синовлари топшириши талаб этилган фанларнинг мавзуларини йиллар давомида ҳижжалаб ўрганди. Албатта, бу ўринда онасининг ўқитувчи сифатида катта тажрибага эга

...Кўнларимиз тинч, тунларимиз осуда. Осмонимиз мусаффо, интилишу орзуларимизга ҳеч бир хатар ҳавф сололмайдди. Кўнгиллар хотиржам. Шундай мамлакатдагина юксалишлар буй кўрсатади. Инсон шаъни, кадри улуғланади, азиз тутилади. Бизнинг ана шу шоду хуррамлигимиз эса йигитларимизнинг она Ватани қароқларида қийёсиз инжу мисол асраб келаётганидадир. Улар ўзбек ўғлонлари. Ўзбекистон мактабларида муаллим аталмиш улуг зот таҳсилни олган ва олаётган илму толиблардир.

Outlug' ostona

эканлиги муҳим ўрин тутди. Икром ака ўғлининг ҳарбий бўлиш орузини қувватлаш баробарида фарзандининг феълу ативоридаги фазилатлар, жумладан, ирода мустақамлиги, сабр-қаноатлилик, бир сўзлилик, ҳақпарварлик сингари хислатлар нечоғлик қарор топганини кўп бора кўзатди.

— Оддийгина ҳолатлар, — дея сўзида давом этади Икром Жўраев. — Кишининг совуқ кунлари мен уйда йўқманми, рўзғорнинг асосий қийинчиликларини зиммасига олади. Бир куни нимадир уйга керак бўлиб қолибди. Изгиринда кўчага чиқишга юрагингиз дов бермайди. Ғира-шира қоронғуда машинани ҳовли томонга бурсам, у елқасидан нимадир кўтариб келяпти. Қўлқопи ҳам йўқ экан, бармоқлари қизариб кетган, шундаям жилмайиб турибди. Эсини танигандан сўнг бирор қийинчиликни рўқач қилгани ёки унча-бунча нарсага кўзига ёш олгани ёдимда йўқ. Яна бир хислати: агар дейлик, томорқадаги беш метрлар жойни ағдариб қўйгин, дея буюрсам, «Бу ерга нима эканмиз ёки нима мақсадда ишлов беряпмиз...» дея сўраб олар ва шунга кўра тайёрлаб кўярди. Уйдаги энг оғир вазифаларни ўз зиммасига олишни яхши кўради ва бундан ҳеч оғринмайди. Мен ана шу каби қузатишларимга таянчи унинг мазкур илм даргоҳига ўқишга киришига хайрихоҳ бўлдим.

— Билим юртида пухта билим олишимиз, ўз устимизда ишлаш учун барча шароитлар яратилган, — дейди Исрол. — Бўш вақтимизда спорт билан шуғулланамиз. Турли тадбирларда қатнашамиз. Мақсадим, ота-онам, устозларим, қолаверса, Ватаним олдидаги шарафли бурчимни муваффақият билан адо этиш. Ҳарбий қандай инсон бўлиши лозимлигини бобом, амаким, тоғам тimsolida кўрганман, ҳавас қилганман. Уларга муносиб издosh бўлиш эса менинг vorislik бурчимдир...

Ойбуви ОЧИЛОВА

МИЛЛИЙЛИККА НЕ ЕТСИН?

Компьютер технологиялари ёрдамида яратилаётган турли қизиқарли ўйинлар ёшларимизни оҳанрабодек ўзига жалб этаётди. Бундай кўнгилочар ўйинларни авваллари фақат махсус компьютер марказларида ўйнаш мумкин бўлса, эндиликда компьютер хар бир хонадонга аста-секин кириб бормоқда. Қолаверса, қўл телефонлари ҳам бундай ўйинлар ишқибозларнинг "огирини энгил қилаётди".

Албатта, бола замон билан ҳамнафас ўсиши, улгайиши лозим. Хар бир инсон ўз жигарбандининг соғлом, ақли расо, билимли, топқир ва уддабурон бўлиб вояга етишини истаётди. Бу борада замонавий ахборот технологиялари ҳиссаси, амамо таъқнинг икки ўчи, танганинг икки томони борлигини унутмаслик лозим.

Турли хоржий фильмлар, қўл телефонларидаги беҳаё томошалар, интернетдаги маза-бемаза оҳанжамаларнинг ўсиб келаётган ёш авлод онгу тафаккурига салбий таъсири хусусида қайта-қайта бонг урилмоқда. Электрон ўйинлар орасида зўравонликни, шафқатсизликни, босқинчиликни тарғиб этаётган, ёвузликка ундаётганлари, афсуски, кўп. Сиз бундай "эрмак"ларни маҳаллангиздаги "компьютер ўйинлари" шахобчаларидан, турли дисклар сотиладиган дўконлардан, борингки, фарзандингизнинг шахсий компь-

«Ma'rifat»ga maktublar

ютери ёки қўл телефондан ҳам тўла оласиз.

Ўтмишсиз келажак йўқ. Энг аввало, ота-боболаримиздан мерос бўлиб келаётган умрбоқий қадриятларни унутмаслигимиз лозим. Токи болалар ўйин деганда фақат компьютер монитори, клавиатура тугмалари билан бошқариладиган ур-йиқитларни тушуниб қолишмасин.

Халқимизнинг асрлар оша яшаб келаётган, ўнлаб авлод вакилларини улғайтирган, камолга етказган «Зувиллатар», «Чиллак», «Арқон тортиш» сингари миллий ўйинлари бор. Уларни фақат бугунги ёшларга эмас, келажак авлодларга ҳам асл ҳолича етказишимиз лозим.

Хар қандай фильм, томоша ёки электрон ўйинлар замирида маълум бир мамлакат ёки гуруҳларнинг сиёсий мақсадлари, қарашлари ётишини унутмаган ҳолда, ёшларимизни ботирликка, ватанпарварликка ундовчи, миллий эртак ва достонларимиз қахрамонлари иштирокидаги миллий қадриятларимизга мос электрон ўйинлар, махсус дастурлар қўллаб ишлаб чиқарилса, нур устига нур бўларди.

**Соҳида АЛЛАЁРОВА,
Қарши маданият коллежи
ўқитувчиси**

Инсон ўз ҳаётига назар солар экан, болалик даврини, айниқса, мактабда ўтказган даврларини кўп эслайди.

Бу жиҳатдан мен билим олган Бағдод туманидаги ихтисослаштирилган мактаб-интернати кўз олдимда намоён бўлаверади. Устозларимни, бирга таъ-

си сифатида фаолият кўрсатаётган бўлса, Дилфуза Миржавҳарова — Тошкент тиббиёт академияси битирувчиси, Муслимбек Каримов — Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон миллий университети биология тупроқшунослик факультети талабаси, М.Алиқулов, М.Олимов Андижон тиббиёт институти талабалари.

Айни пайтда устоз туманидаги 3-ихтисослаштирилган давлат умумтаълим мактаб-интернатида биология фанидан ёшларга дарс бериб келмоқда. Жамоа топшириги сифатида, касаба уюшмаси

«УСТОЗИМНИ КЎРИШГА ОШИҚАМАН»

лим олган тенгдошларимни эслаб, кўнглим хузур топади.

Менинг ажойиб касблардан бири — шифокорликни танилашимга йўл очиб берган меҳрибон, сеvimли устозим, олий тоифали биология фани ўқитувчиси Абдулатто Умуразоқовни ҳар доим эслаб, ҳар сафар Тошкентдан Фарғона водийси томон шошиб, она қишлоғимга қадам қўяр эканман, устозимни кўришга ошиқаман. Сабаби, мустақил ҳаётга дадил қадам қўйишимизда, касб этагидан маҳкам тутишимизда устозимизнинг ҳиссаси бекиёс.

Устозинг юздан ортқ шогирдлари биология фанини чуқур ўрганиб, бири шифокор, бири агроном, бири ўқитувчилик касбларини танлаб, турли жабҳаларда эл-юрт равнақи йўлида меҳнат қилмоқда. Мисол учун Х.Исмоилов, М.Тўйчибоев — Бағдод туманида қишлоқ врачлик амбулаторияси бош шифокори, И.Юсупов — туман санитария-эпидемиология станцияси бош шифокори, М.Қўрчиев — биология фани ўқитувчи-

раиси сифатида 8 йилдан бери намунали иш олиб бораётди. Шунинг учун 2009 йилда «Энг намунали бошланғич касаба уюшмаси ташкилоти» бўрик-танловга туман босқичи ғолиби бўлиб, вилоят босқичида иштирок этди.

Қувонарлики, ҳозир ҳам А.Умуразоқов «Устоз ва шогирд» мактаби асосида 3 нафар ёш ўқитувчига устозлик қилиб келмоқда. Биология фанининг ўзлаштириш қийин бўлган «Генетика» бўлимига оид устоз яқинда ўқитувчилар, абитуриент ва ўқувчиларга мўлжаллаб, «Генетикадан 100 саволга 100 жавоб» номли услубий қўлланмалари ҳам устознинг меҳнатлари самараси. Хуллас, шогирдлари муваффақиятидан гуруҳлашиб юрвучи камтарин мураббийнинг бу каби ишлари ҳар бир инсонга ўрнак бўлса арзийди.

**Эркинжон ПОЛВОНОВ,
Тошкент шаҳридаги врачлар
малакасини ошириш институти
неврология кафедраси
2-босқич ординатори**

СИНФДАН ТАШҚАРИ МАШҒУЛОТЛАР

**Ўқувчиларни
ижодкорликка
чорлайди**

Хоржий тилларни мукамал билиш, ўқувчиларнинг ўз она тилларида ўрганган билим ва кўникмаларини янада бойитишга, ривожлантиришга хизмат қилади. Хоржий тилларни ўқувчиларга ўргатишда эса синфдан ташқари амалга ошириладиган ишлар дарс пайтида ўқувчиларга бериладиган назарий билимларни мустаҳкамлайди, уларни амалда қўллашга ўргатади.

Айниқса, бунда тўғрақарлар, турли хил кечалар ва ўйинларнинг роли катта. Тўғрақар машғулотларида ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олинса, мақсадга мувофиқ бўлади. Масалан, сўзлашув тўғраги, оғзаки нутқни ўстириш тўғраги, маънавий-маърифий руҳдаги тадбирлар, ундаги кўргазмали курулорлар бошқа тилларни ўрганишга ёрдам беради.

Тўғрақар машғулотларида ўқувчи дарс жараёнида ўрганган кўникма, малакаларни мустаҳкамлайди. Тили ўрганилаётган мамлакатнинг урф-одати, аъёна ва маданияти билан танишади. Бундай тадбирларнинг кўпроқ уюштирилаётгани ўқувчиларнинг билим имкониятларини кенгайтиради. Айниқса, тадбирларда стенд, альбом кўринишидаги авторефератлар ўқувчиларнинг иқтидорини рўёбга чиқаради. Уларни ижодкорликка ундайди.

**Замира ЖАББОРОВА,
Қашқадарё ВПҚТМОИ
ўқитувчиси**

Аёнки, ёшлар таълим-тарбиясига эътиборни янада кучайтириб, уларни маънаван ва жисмонан баркамол қилиб тарбиялаш олдимизда турган долзарб вазифалар сирасига кирди. Шу маънода аждоқларимиз ёшлар психологиясининг муаммоларини изчил ва атироғлича ўрганишга ҳаракат қилганлигини алоҳида таъкидлаш жоиз.

БОЛАГА СОҒЛОМ МУҲИТ ЯРАТИНГ

Чунончи, Абу Райҳон Берунийнинг «Қадибми халқлардан қолган ёдгорликлар» китобида инсон ҳаётига доир хилма-хил маълумотлар келтирилган. Улуғ аллома, тиб илми лари билимдон Ибн Сино ҳамда А.Жомийнинг асарларида ҳам илм-маърифат, таълим-тарбия, касб-хунар ўрганиш, яхши хислатлар ва одоблик ҳақида фикрлар ифодаланган.

Кузатишлар ва ҳаёт тажрибаларидан аёнки, баъзи ҳолларда ўспиринлар ўзларини кўрмас, жасур қилиб кўрсатишга, ноўрин хатти-ҳаракатлар қилишга мойил бўладилар. Қалтис йўллар билан ўз иродаларини тарбиялашга интиладилар. Гоҳо ҳаётларини хавф остида қолдиришгача бориб етадилар. Ана

шундай ҳолларда тарбиянинг оқилона, мақсадга мувофиқ самарали усулларидан фойдаланиш яхши натижа беради.

Агар бола доимий танқид қилинса, ўз ҳаётини нафратлана бошлайди. Мабоодо болага миннат ҳис қилади. Бордию, бола таҳлика остида яшаса, ўта урушқок бўлади. Бошқалар томонидан масҳара қилинса, одамови бўлиб қолади. Тез-тез жазоланса, у урушқок, қайсар болага айланади. Шунинг учун болани меҳр билан ижобий хатти-ҳаракатлар қилишга ўргатиб, қўллаб-қувватланса, ҳаётга ва ўзига нисбатан ишонч пайдо бўлади. Ўзаро чидам, қаноатли муҳитда ўсса, у бошқаларни тушунишга ҳаракат қилади. Энг асосийси, бола тўғрилиқда ўсиб хотиржам бўлса, у адолатли бўлиб, кишиларга ишонишга одатланади.

**Соҳиб РАЖАБОВ
Миришкор туманидаги Баҳористон
иктисодий касб-хунар коллежи олий
тоифали ўқитувчиси,
халқ таълими аълочиси**

НОАЪНАВИЙ УСУЛЛАР

Хозирги кунда таълим жараёнида интерфаол услублари, инновацион технологиялар, педагогик ва ахборот технологияларини қўллашга, яъни ўқитишнинг ноаънавий усулига бўлган талаб ўрган сари ортиб бормоқда.

Инновация (инглизча innovation) — янгилик киритиш, янгиликдир. Инновациони амалга оширишда, асосан, интерфаол усуллардан тўлиқ фойдаланилади. Улар жуда хилма-хил бўлиб, педагог ва ўқувчи-талабаларнинг биргаликда фаолият кўрсатиши орқали амалга оширилади.

Ўқув жараёнида амалий машғулотларнинг самарадорлигини ошириш муаммоси мураккаб ва кўп қирралидир. Уни ҳал этиш амалий машғулотларни ўтказишнинг тур-

ларига хос бир қатор хусусиятларни ҳисобга олишни талаб қилади. Шулардан энг муҳими, назарий билимларни амалда тежириб кўриш орқали талабаларнинг ижодкорлик қобилиятларини ошириш ҳисобланади. Назарий билимларни мустаҳкамлаш мақсадида амалий машғулотларда инновацион технологиялардан фойдаланган ҳолда ўқувчиларнинг ижодкорлик ва билим фаоллигини ошириш муаммосини ҳал этиш мумкин.

Дарс самарадорлигини оширишда ўқитувчи, аввало, мақсадни белгилаб олиши, ноаънавий ва аънавий дарсларнинг фарқини кўра олиши шарт. Бунда ўқитувчи ўқувчи фаолиятига тўғри баҳо берган ҳолда дарсга янгиликлар киритиши, ўқувчи-

ЎҚИТИШ жараёнининг асоси

ларни тез ва самарали баҳолашга эришиши, уларнинг дарсга қизиқлиларини ошириши ва рағбатлантириши, мустақил ишлашга ва қарор қилишга ўргатиши ниҳоятда зарур бўлади.

Ўқитишнинг ноаънавий усуллари ўқувчи фаоллигини оширади. Чунончи, ўқувчилар ўқув жараёнида мустақил фикрлашга ҳаракат қилишади. Топширилган вазифага ижодий ёндашиш, изланиш пайида бўлишади. Мухими, уларда таҳлил эта олиш, ўзлари хулоса қилиб, ўз-ўзини баҳолаб олиш кўникмалари шаклланади. Бу эса ўқитиш жараёнининг асоси ҳисобланади.

**Дилором ЎНГБОВА,
Чилонзор тиббиёт
коллежи ўқитувчиси**

ҚАЕРДА «'», ҚАЕРДА «‘» ҚЎЙИЛАДИ?

Тутуқ белгиси лотин ёзувида асосланган янги ўзбек алифбосида айричи белгисини аналгатади. Бугунги кунда аксарият имловий хатолар айнан тутуқ белгиси билан боғлиқ ҳолда рўй бераётти. Бойси, тутуқ белгиси билан лотин ёзувида асосланган янги ўзбек алифбосида «Ҳ» ҳарфини ясовчи «‘» белгини алмаштириб ёзиш ва қолаверса, тутуқ белгиси «'» ни юқорига ўтириб ёзиш (!) хатолари учрамоқда. Юзаки олиб қараганда, бундай хатолар ҳеч қандай аҳамиятга эга эмасдек туюлиши мумкин. Аммо масалага чуқуროқ ёндашсак, барчаси аён бўлади. Мисол учун, «Ўзбекистон» сўзи лотин ёзувида асосланган янги ўзбек алифбосида баъзи ҳолларда «O'zbekiston» ёки «O'zbekiston» тарзида ёзилганлигига ғувоҳ бўламиз. Шунингдек, автобусда ёзилган «Hurmatli yo'lovchilar, orqaga o'ting» жумласи қиррил алифбосида «Хурматли йо'ловчилар, орқага отинг» сингари кўринишда бўлишини тасаввур этиб кўринг. Афсусларларки, кўчаларда осиг'лик турган стендларда, дўконлар, маиший хизмат кўрсатиш шахобчалари пешлавлаларида бу каби камчиликлар қўллаб учрайдди. Назаримизда, оммага ҳавола этилаётган матни мутахассисларга кўрсатиб олиш фойдадан холи эмас. Бу эса ўз навбатида турли имловий хатоларга йўл қўйилишининг олдини олади.

**Соҳиба МАМАДИЁРОВА,
ЎзДЖТУ талабаси**

**Саҳифани
Қ.МАТҚУРБОНОВ тайёрлади.**

UYADOSH SO'ZLAR USTIDA ISHLASH —
MATN YARATISH ASOSI

O'zbek tilshunosligining eng katta yutuqlaridan biri bo'lgan uyadosh so'zlar tushunchasi bugungi kunda ona tilini o'qitishda muhim ahamiyat kasb etib bormoqda. Metodist olimlarimiz uyadosh so'zlar ustida ishlash usulining ona tilini o'qitish metodikasida ta'limiy-rivojlaniruvchi ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlab, uni ona tili ta'limiga izchil tatbiq etish lozimligini qayd etadi.

Ushbu usuldan samarali foydalanish mumkin. Sport sohasiga oid atamalar bilan ishlash, ularni nutq jarayoniga tatbiq etishda til ravanligini ta'minlash maqsadida ona tili darslarida egallangan bilimlarni amalda qo'llash, ixtisosiy matnlar yaratish mashqlari izchil olib borilishi lozim.

So'zlarni uyadoshlar asosida guruhlash, berilgan matndan uyadoshlarni ajratish, ular ishtirokida so'z birikmalari va gaplar hosil qilish, matn yaratish kabi mashqlarning mustaqil ravishda muntazam bajarilishi ko'zlangan maqsadga erishish asos bo'lib xizmat qiladi.

Quyida sport kollejlarida sportchi-o'quvchilarning matn tuzish BMKlarini oshirish usullaridan biri bo'lgan sport atamalar bilan bog'liq uyadosh so'zlar jadvalini keltiramiz.

SPORT BILAN BOG'LIQ ATAMALAR USTIDA ISHLASH

Table with 6 columns: Sportni rivojlantirish bo'yicha davlat qarorlari, Sport turlari, Davlat mukofotlari, Musobaqa nomlari, Ommaviy sport sog'lomlashtirish tadbirlari nomlari, Olimpiada o'yinlari atamalari

Table with 5 columns: Kurash sport turida ishlatiladigan usul nomlari, Sport jhozlari nomi, Sport tashkiloti va jamoa nomlari, Xalq milliy o'yinlari, Sport unvonlari

Shuningdek, sport atamalariga tavsif berish, izohlash hamda ular ishtirokida matn yaratish kabi topshiriqlarni bajarish ularning so'z boyligini oshirib, nutqiy ravanlikni ta'minlashga yordam beradi.

Table with 5 columns: S, P, O, R, T; T, O, L, A, E; A, G, I, Q, N; R, O, M, I, N; T, N, P, B, I

Sinkveyn yozish qoidalari o'quvchilarga quyidagicha o'rgatiladi:
1. Birinchi qatorda mavzu bitta so'z bilan beriladi (ot bilan).

- 5. Harakat. Shuningdek, birinchi guruh o'quvchilari ikkinchi guruh o'quvchilariga biror-bir so'z — atama aytib, mantiqan bog'lanishli so'zlar aytish talab qilinadi:
1. Ona til.
2. Aziz, qadrdon.
3. Tarbiyalaydi, o'qitadi, rivojlantiradi.
4. Ona tilim — jon-u dilim.
5. Millat ruhi.

- 1. Musobaqa.
2. Jiddiy, mashaqqatli.
3. Baholaydi, taqqoslaydi, tanlaydi.
4. Sportchilar uchun kurash maydoni.
5. Raqobat.

Inson hayotida matematikaning o'rni beqiyos. Oilada katta bo'layotgan bolaning ilk matematik tushunchalar bilan tanishib borishi alohida ahamiyatga ega. Maktabga borguniga qadar har bir bola sanash, tartibga solish, hisoblash, o'lchash, qiyoslash, vaqt va geometrik shakllar haqida muayyan bilimlarga ega bo'ladi.

TO'RTBURCHAK NEGA YUMALAMAYDI?

Mavzu: Doira, to'rtburchak va uchburchak shakllarini farqlashni o'rganish.

Maqsad: bolalarga geometrik shakllar haqida ma'lumot berish, shakllarni farqlashni o'rgatish, o'lchami va rangi orqali shu narsalar haqida bilim berish.

Amaliy mashg'ulotlar

Kerakli jihozlar: to'rtburchak, doira, uchburchak shakllari (tarbiyachi uchun), guruh ishi uchun 3ta stolga mazkur shakllar to'plami.

Mashg'ulotning borishi: Tarbiyachi qo'lidagi doira, to'rtburchak va uchburchak shakllarini bolalarga ko'rsatadi va ulardan bu shakllar qanday atalishi va ularning qanday rangda ekanligini so'raydi.

Bolalar: — Bu — to'rtburchak, uning rangi ko'k.
— Mana bunisi — uchburchak, rangi esa sariq.

Bolalar: — Buniisi aylana, u qizil rangda.
Tarbiyachi: — Uchinchi shaklni adashtirib yubordingiz. Bu shakl doira deyiladi. Bolajonlar, demak, bugungi mashg'ulotimizda siz bilan doira, to'rtburchak va uchburchak shakllari haqida yangi bilimlarga ega bo'lamiz, o'yinlar o'ynaymiz va bilimlarni mustahkamlaymiz. Kelishdikmi?

Bolalar: — Ha.
Tarbiyachi: — Uchburchak va to'rtburchak burchaklarga ega, doiraning esa hech qanday burchagi yo'q. Hozir men doiraning cheti bo'ylab ko'rsatkich barmog'imni yurgizib chiqaman. Qaranglar, barmoq doira atrofida to'xtamay, yugurib ketyapti. Qayerdan boshlagan bo'lsam, o'sha joyga qaytib keldi. Endi men to'rtburchakning chetidani barmog'imni yurgizib chiqaman, siz menga yordam berasiz, xo'pmi? Qani, boshladik: birinchi navbatda o'ng qo'limizning ko'rsatkich barmog'i bilan to'rtburchakning chetini aylantirib chiqamiz.

Bolalar qo'llarini tarbiyachi o'rgatganday havoda harakatlantiradilar.
Tarbiyachi: — Abdulloh, kel, doirani yumalab ko'r-chi.
Abdulloh tarbiyachi opasining aytganiday qilib doirani xona bo'ylab aylantiradi.

Tarbiyachi: — Endi to'rtburchakni yumalatomiz. Buni kim bajaradi?
Hojiakbar to'rtburchakni yumalab ko'r-chi.
Hojiakbar to'g'ri javob berdi. To'rtburchak yumalamaydi, chunki uning yumalashiga burchaklari halaqit beradi. To'rtburchakning nechta ijodiy-mantiqiy tafakkurining kengayishiga yordam beradi.

Bolalar: — 4ta.
Tarbiyachi: — Bolajonlar, menga stol ustidagi shakllar orasidan uchburchakni topib bering. U nechta burchakka ega?

Bolalar: — 3ta.
Tarbiyachi: — Barakalla! Hozir barmoqlarimiz bilan uchburchak shaklini havoda chizib ko'ramiz. Endi birgalashib takrorlaymiz: doiraning burchaklari yo'q, to'rtburchakning 4ta, uchburchakning 3ta burchagi bor.

Bolalar takrorlaydilar.
Shundan so'ng guruhlarda ishlash boshlanadi. Bunda bolalar geometrik shakllar yordamida 3ta guruhga bo'linadi. 3ta stolga 3ta katta geometrik shakl (doira, to'rtburchak, uchburchak) qo'yiladi. Tarbiyalanuvchilarga geometrik shakllardan yasalgan medallar beriladi va aysi bolada qanday shakl bo'lsa, o'sha shakl turgan stolga borib joylashadi. So'ngra tarbiyachi o'rtada turgan turli rangdagi tasmlarga u yotgan shaklni terib qo'yishni buyuradi. Masalan, tarbiyachi, qizil tasimga 2ta doira shaklini qo'ying, desa, bolalar o'rtadagi tasmlar ichidan qizilni topib, ustiga 2ta doira shaklini qo'yadi. Yoki "4ta uchburchakni sanab, ko'k tasimga terib qo'ying" deb topshiriq bersa, bolalar uning shartini bajaradilar. Topshiriq shartiga binoan shakllar soni to'rttadan oshmasligi kerak.

Tarbiyachi: — Endi har bir guruhdan bittadan bola davraga chiqsin, "Kim ko'p shakl yig'adi?" o'yinini o'ynaymiz.

Bolalar stol ustida berkitilgan karton qog'ozlardan bittadan odilalar, unda rangli shakllarning rasmi berilgan (rasmdagi shakllarning soni 15tagacha bo'lishi mumkin). Cheklarga tushgan tartib bo'yicha o'rtada sochilib yotgan aralash-quralash shakllardan keraklisini yig'adilar. Masalan, bir guruhning shakllari tartibi quyidagicha bo'lishi mumkin: to'rtburchak — yashil, uchburchak — sariq, to'rtburchak — oq, doira — qizil, doira — qora, doira — qizil, to'rtburchak — ko'k, uchburchak — oq, to'rtburchak — zarg'aldoq rang, doira — kulrang.

Sharti birinchi bo'lib bajargan guruh rag'batlantiriladi.
Tarbiyachi: — Harakatli o'yinlar bizning jismonan sog'lom bo'lishimiz uchun judayam kerak. Shunday ekan, siz bilan "O'z uyingni top" o'yinini o'ynaymiz (xonada katta geometrik shakllar — to'rtburchak, uchburchak, doiradan yasalgan uyчалar bo'ladi). Bu yangi o'yin, siz hozir xona bo'ylab tarqalasizlar. Men "Hamma o'z uychasiga" deyishim bilan bo'yingizda qanday medal bo'lsa, o'sha uychaga turib olasiz.

Bolalar geometrik shakllardan qorbobo, archa va mashinalar yasashadi. So'ngra bir-birlarining qo'llaridan tutib, o'zlari yasagan o'yinchoqlarni tomosha qilishadi.

M.O'LMASOVA,
Qo'qon shahridagi 28-MTM tarbiyachisi

KASRLAR USTIDA TO'RT AMAL

Mustahkamlash darsi o'tilgan mavzularga doir bilimlarni o'quvchilarning qaytadan yodiga tushirish va bu orqali o'rganishlarini takrorlashga xizmat qiladi. Shu ma'noda quyida "Kasrlar ustida to'rt amalga doir misol va masalalar yechish" mavzusidagi mustahkamlash darsini interfaol usulda o'tkazish tartibi aks etgan.

(5-sinf)
Mavzu: kasrlar ustida to'rt amalga doir misol va masalalar yechish.

Darsning maqsadi:
a) o'quvchilarga kasrlarga oid olgan bilimlarini hayotiy misol va masalalar tuzishda qo'llash va mustahkamlash;
b) o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini o'stirish, pedagogik texnologiyalar yordamida interfaol usullardan foydalanib, o'yinlar tashkil etish orqali fanga bo'lgan qiziqishini o'stirish.

Dars usulbi: ko'rgazmali, interfaol, og'zaki va yozma.
Tipi: bilimlarni mustahkamlash.
Jihoz: didaktik material, 5-sinf darsligi, tarqatma material, formulalar, kadaskopda misollar.
Darsning borishi
Reja:

Table with 3 columns: №, Rejadagi bosqichlar, Vaqti

Avvalo o'quvchilarni 3ta: «Zukkolar», «Bilmondonlar», «Topqirlar» guruhlariga ajratib olish lozim.

1. Misol va masalalar yechish. Darslikdan 857-masala.

Sonning 4/7 qismidan uning 1/4 qismi ayirilgan edi, natija 18ga teng bo'ldi. Shu sonni toping.

Yechish: 4/7 - 1/4 = 16/28 - 7/28 = 9/28 qism 18ga teng bo'lgani uchun 18 : 9/28 = 8*28/5=6

Javob: 56
858-masala.

Sayyoh yo'lining 5/14 qismini yurdi. Hisoblasa, qolgan yo'l o'tilganidan 12 km ko'p ekan. Sayyoh yana qancha yo'l yurishi kerak?

Yechish.
O'tilgan yo'l 5/14 qism, qolgan yo'l o'tilgan yo'ldan 12 km. ortiq. Qolgan yo'l nechta km.ga teng?

1) 5/14 * 2 = 5/7
2) 1 - 5/7 = 2/7
3) 12 : 2/7 = 42km.

4) 42 * 5/14 = 15km.
5) 42 - 15 = 27km. javob: qolgan yo'l 27km.

Darslik materiallar to'plamidan:
1-guruhga:
1. Maktabda 150ta o'quvchi o'qishga

keldi. Bu o'quvchilarning 7/15 qismi boshlang'ich sinf o'quvchilari bo'lsa, boshlang'ich sinfga nechta o'quvchi kelgan?

Yechish: 150 * 7/15 = 10*7=70ta

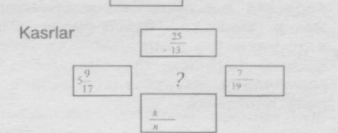
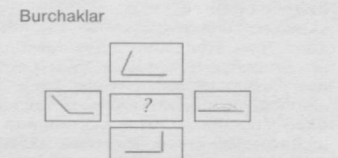
2. Tenglamani yeching x : 8 7/9 = 5/79

Bir soatlik dars

Javob: 5/9

2-guruhga:
1. Turar joyning yuzi 60m². Oshxona uning 2/15 qismini egallaydi. Oshxonaning yuzini toping.

60 * 2/15 = 4*2=8m²

III. Aql charxi.
1-guruhga:
1. Surati 11ga teng bo'lgan to'g'ri kasrlarni yozing.
2. Yulduzcha o'rnidagi sonlarni yozing.

Javob: * 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
Javob: * 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6.

2-guruhga:
1. Maxraj 11ga teng bo'lgan to'g'ri kasrlarni yozing.

2. 1/4 - 1/85

Javob: * 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8

3-guruhga:
1. 3ta to'g'ri kasrga, 3ta noto'g'ri kasrga misol yozing.

2. Taqqoslang. 12/13 - 13/14

Javob: 12*14=168 13*13=166

IV. Guruh boshliqlari tenglama yechadilar.

1-guruh: x - (7/15 + 3/20) = 12/23 * 3

Javob: x=38

2-guruh: (x + 2/5) - 1/3 = 1 2/5 * 2

Javob: x=2

3-guruh: (15/25 - 3/4 * x) : 5 = 5/12

Javob: x=1/6

V. Rag'batlantirish va uyga vazifasini topshirish. Guruhlarning to'plagan ballarini hisoblab, g'olib guruh aniqlanadi. Faol o'quvchilarni rag'batlantirish ularning fanga qiziqishini orttirib, yanada faollikka undashi shubhasiz.

Uyga vazifa: Didaktik material kitobidan
1. Ifodaning qiymatini toping

x = 1/13 + (5 * 3/4 - x : 2/7) * 3/8

2. Tenglamani yeching
24 21/23 + -) 4 5/23 = 23 4/23

Rahima OCHILOVA,
Navoiy viloyati Karmana tumanidagi
22-maktab o'qituvchisi

Январь — тарих ва ҳуқуқ фанлари ойлиги доирасида Юнусобод туманидаги 240-мактабда фан ўқитувчилари ўқувчилар билан биргаликда кўргазмалар ва деворий газеталар ташкил этилди. Ушбу кўргазмалар илм масканининг башка фан ўқитувчиларида ҳам катта кизиқуш уйғотди. Боиси, улар ушбу фанларга оид янги-янги маълумотларни билиб олдилар.
Фан ойлиги муносабати билан мактабнинг тарих ва

ҳуқуқ фанлари ўқитувчиси Нодира Усмонова 5-синф ўқувчиларига "Биёхоним" мадрасаси ҳақида кизиқарли машғулот ўтди. Дарс давомида фойдаланилган кўргазмали куроллар, айникса, "Биёхоним" мадрасасининг макети ўқувчиларнинг кизиқибдини таъминлади. Суратда: фан ойлиги кўргазмаси ва дарс жараёнидан лавҳалар акс этган.
Б.РИЗОКУЛОВ олган суратлар.

Юртбошимиз жорий йилни «Кичик бизнес ва хусусий тadbirkorlik йили» деб номлар экан, «Бугунги кунда кичик бизнес ва хусусий тadbirkorlik ўзининг иқтисодий ҳаётидаги ўта муҳим ва салмоқли ҳиссаси, роли ва таъсири, содда қилиб айтганда, бошқа ҳеч бир соҳа ва йўналиш ўрнини босолмайдиган катта аҳамияти билан давлат ва жамиятимиз ривожига алоҳида ўрин эгаллайди», дея таъкидлаб ўтдилар.

Олмазор туманидаги Янги Себзор маҳалла фуқаролар йиғинида касаначилик яхши йўлга қўйилган. Маҳаллада истикомат қилувчи тadbirkor Маъпура Қодирова ёшларнинг бўш вақтларини мазмунли ўтказиши, уларга касб-хунар ўргатиши, аҳоли, айниқса, уй бекаларининг иш билан банд бўлишига ҳисса қўшиб келмоқда. Унинг ташаббуси билан «Маъпура-Муяссар» ишлаб чиқариш корхонаси ва ўқув-маркази, «Моҳир кўллар» фирмаси, «Аъло-омад-ривож» МЧЖ, шунингдек, канцелярия маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи цех фаолият юритмоқда.

Маъпура ҚОДИРОВА, корхона раҳбари:

— Ёшлигимда қўғирчоқларга кўйлақлар тикишни жуда хуш кўрдим. Кейинчалик бу қизиқишим унут бўлиб, шифокорлик касбини танладим. Нафақага чиқиш арафасида эса болаликдаги ора-ниятларимни амалга ошириш истаги туғилди. Бунга ҳукуматимиз томонидан кичик бизнес ва тadbirkorликни қўллаб-қувватлаш, уларга имтиёзлар бериш борасидаги кенг қўламли ислохотлар туртки бўлди.

Янги Себзор маҳалла фуқаролар йиғини ҳузуридаги тadbirkorлик, хунармандчилик ва касаначиликни ривожлантириш комиссияси раиси бўлганлигим сабабли, мени аввало, аёлларни иш билан таъминлаш масаласи ташвишлантирди. Аввалига, бир неча чевар билан ўқув курси ташкил қилдик, канцелярия маҳсулотлари цехини очдик. 2000 йилдан ишлаб чиқаришни янада жадаллаштирдик.

Айни пайтда корхонамизда 60дан зиёд маҳсулот — турли ҳажмдаги давлатимиз байроғи, трикотаж маҳсулотлари, мактаб ўқувчилари ва бошқа ишлаб чиқариш корхоналари учун махсус формалар, кўрпа-ёстиқ жилдлари, миллий ва замона-

ган касб-хунар тўғрақлари очиш ниятидамиз.

«Маъпура-Муяссар» ўқув марказида ёшлар тикиш-бичиш, зардўзлик, каштачилик, қандолатчилик, хорижий тиллар ва компьютер саводхонлигидан сабоқ олади. Айрим ёшлар бирор ишга қобилиятли бўлса-да, уни амалда кўрсатишга тажрибаси етишмайди. Ёки бунинг акси бўлиши мумкин. Шундай пайтларда мураббийларимизга дарс жараёнида яхши руҳшунос бўлиш зарурлигини уқтира-миз.

Дилфуза АЛИМОВА,
«Маъпура-Муяссар» ўқув

Маъпура ая жуда саховатпеша инсон. Буюртма асосида Мехрибонлик уйлари учун тикиладиган маҳсулотларни 20-30 фоиз чегрима асосида тайёрлайди. Шайхонтоҳур туманидаги 313-умумтаълим мактаби ўқувчиларига форма тикилиб, кам таъминланган оила фарзандларига текинга тарқатилди.

Бу масканда ходимларнинг малака ошириш масаласига доимо эътибор билан ёндашилади. Ўтган йили 4 нафар аёлнинг малакаси оширилди.

Шайхонтоҳур туманидаги «Тахтапул» маҳалласида корхонанинг бўлимлари мавжуд бўлиб, у ерда тadbirkor Нодира Абдураззоқова тўғрақлар фаолиятини йўлга қўйган.

Маъпура Қодированинг изланишлари турли кўрик-танловларда эътироф этиб келинмоқда. У туманлараро ўтказилган «Энг ибратли қайнона», «Энг ибратли хомий оила» каби танловлар ғолиби, «Ташаббус — 2010» республика кўриш-танлови иштирокчиси, Тошкент шаҳрининг 2200 йиллиги муносабати билан ўтказилган «Энг намунали тadbirkor оила» кўрик-танловида 1-ўрин соҳиб бўлди.

Моҳичехра ЛАТИПОВА,
«Ma'rifat» мухбири

КАСАНАЧИЛИК — ОИЛАВИЙ ДАРОМАД МАНБАИ

вий либослар, «Элита» пардалар тикиш йўлга қўйилган. Президентимиз томонидан жорий йил «Кичик бизнес ва хусусий тadbirkorlik йили» деб номланиши бизга янада қучгайрат бағишлади. Режаларимиз бисёр. Шу ўринда 20та янги иш ўрни яратмоқчимиз. Трикотаж маҳсулотларига бисер, нақш-безак ёрдамида янги шакл туширишни йўлга қўямиз.

Муяссар НЕЪМАТОВА, корхонанинг ижрочи директори:

— Келгусида тўғрақлар фаолиятини замон талабларига мос тарзда йўлга қўйишга ва ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг янги моделларини яратишга киришмоқчимиз. Шу билан бирга, бошлангич синф ўқувчиларига қўшимча таълим бериш мақсадида яқшанба куни фаолият юритади-

маркази менежери, психолог:

— Корхона тасарруфида психологик хизмат кўрсатиш марказини ташкил этганимизга ҳали кўп бўлмаса-да, кўпгина низоли оилалар, тартиббузар фарзанди бор ота-оналар мурожаати қондирилди. Марказ, асосан, маҳалла аҳли учун хизмат қилади. Шу сабабли Янги Себзор маҳалласи фаоллари, хотин-қизлар билан ишлаш комиссияси билан ҳамкорликни йўлга қўйганмиз. Ўқув марказимизда хунар ўрганаётган ёшлар ўртасида ҳам турли психологик тadbirkorлар, тушултириш ишлари олиб борилиб, уларнинг лаёқатини аниқловчи тест синовлари ўтказиб туриамиз.

Раъно МАДАМИНОВА, ходим:

— Тошкент политехника касб-хунар коллежида кийимларни лойиҳалаш ва модел-

лаштириш бўлимида ўқиб юрган кезларим бу ерда амалиёт ўтаганман. Коллежни битириб ўзимни қизиқтирган соҳада ишлаш имконияти туғилди ва корхонада иш бошладим. Устозларим Сайёра Зухрова, Муҳаббат Йўлдошевадан тикиш-бичиш билан бир қаторда янги дизайн яратиш борасида малакамни оширишман. Келгусида устозларим сингари кўрик-танловларда янги лойиҳаларим билан иштирок этишни ният қилганман.

Маъпура ая саяҳатлари билан 25 нафар хотин-қиз мўкин иш билан таъминланди, 40дан зиёд киши эса касаначилик билан шугулланмоқда. Корхонада кўпгина мактаблар билан ҳамкорлик йўлга қўйилган. Хусусан, жорий йили 22-, 146-, 310-, 313-мактаб ўқувчиларининг формага бўлган эҳтиёжлари қондирилди.

xususiyatidan kelib chiqib, belgilangan bilimlarga ega.

KICHKINA TADBIRKORLAR

Mashg'ulot xonasi milliy bozorni eslatadi: meva va sabzavot rastalari, novvoyxona, zargarlik do'koni kerakli jihozlar bilan bezatilgan.

— Aka, issiq shirmoy nonlardan beraymi?

— Yangi uzilgan qulupnaylardan olib keting.

6 guruhda tarbiyalanar ekan. Biz tayyorlov guruhi mashg'ulot olib borayotgan xonadami. Guruh kichkintoylarining ayrimlari hademay maktabga boradi. Ular hozirdan sodda matematik amallar — sonlarni qo'shish va ayirish, katta-kichik belgilarini o'zlashtirib olishibdi.

Devorga ilingan plakatlarda turli qushlar, hayvonlar, meva, poliz mahsulotlari va boshqa rasmlar aks etgan bo'lib, ularda matematik amallarni

Bolalikning bir-biridan ajoyib va qiziqarli o'yinlari bor. Bizning sevimli o'yinlarimizdan biri bu — "Do'konchi va xaridor" edi. Bir qiz sotuvchi bo'lar, qolgan qizlar esa xaridor. Peshtaxta vazifasini o'taydigan stolga "kundalik ehtiyoj uchun kerakli mahsulotlar" terib qo'yilar, unda mevayuu sabzavotdan tortib gazlamalargacha bo'lardi. Bo'shagan gugurt qutisini qirqib qog'oz pul yasardik. Kerakli buyumlarni sotib olganimizdan so'ng sotuvchi qaytim ham berardi. O'yin shu tariqa davom etar, "savdo" esa kun bo'yi qizib borardi...

Bunga o'xshash o'yinlarni har birimiz uyda yoki maktabgacha ta'lim muassasasida o'ynaganmiz. Bu o'yinlarda ham aniq maqsad bo'lib, ular orqali dastlabki hisob-kitob, savdo-sotiq ishlari haqida muayyan tushuncha va ko'nikmalarga ega bo'lib boranmiz.

BIR, IKKI, UCH... VA PORLOQ KELAJAK

Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchilarning dastlabki iqtisodiy bilimlarini shakllantirish va oshirish maqsadiga yo'naltirilgan mashg'ulotlar olib boriladi. Bolalarning ilk matematik tasavvurlarini shakllantirish, sodda matematik amallarni hisoblash, jamiyatdagi turfa kasblar to'g'risidagi tushunchalar bilan tanishtirib boriladi. Mazkur jarayon mamlakatimiz maktabgacha ta'lim muassasalarida qay tariqa olib borilmoqda? Kichkintoylarning dastlabki iqtisodiy bilim me'yorida rivojlanayaptimi? Biz bu savollarga javob topish uchun poytaxtimizning Shayxontohur tumanidagi 607-maktabgacha ta'lim muassasasiga tashrif buyurdik. Muassasada 120 nafar bola bo'lib, ular

bajarish ko'rsatib berilgan. Bolajonlar ana shulardan foydalangan holda matematikani o'rganadilar.

— Men yuzgacha bemaol sanay olaman, — deydi Doniyor sanashga shaylanib. — Yana teskarisiga ham. Tarbiyachi opam: "Matematikani yaxshi o'rgansak, katta bo'lganimizda otanamizga, O'zbekistonimizga, uning kelajagiga yordam beramiz" deydi.

— Tarbiyachi opamiz bizga pul haqida ko'p narsa o'rgatdilar. «Katta» pul bilan «kichkina» pulning farqini bilib oldik. Uni nimalarga sarf qilish kerakligi, undan foydalanish haqida ma'lumotlar berdi. Endi biz ham bozorlardan, do'konlardan bemaol xarid qilsak bo'ladi, — deydi Zuhra.

Bu birgina Doniyor yoki Zuharning fikri emas, balki guruhning barcha kichkintoylari bu borada, yosh

Bolalar o'zlariga yoqqan sahna ko'rinishini namoyish etmoqda. Biz Sarvar bilan Zuharning o'yinini kuzatamiz.

— Kep qoling, kep qoling, mazali olmalardan ob qoling.

— Bir kilosi qancha?

— 1000 so'mdan. Qani, tortib beraymi?

— Arzonroq bering, to'rt kilo olaman.

— Mayli-mayli, siz 900 so'mdan beraqoling.

Zuhra bilan Sarvarning o'yini shu tariqa davom etadi.

Bolalar savdogar-xaridor, hisob-kitob bilan bog'liq tushunchalarni o'rganish bilan bir qatorda xushmuomalalikni ham o'zlashtirmoqda.

Kichkintoylarning orzu-yu intilishlari o'ziga xos. Ularning barchasi kelajakda qanday kasb tanlash borasida hozirdan

DASTLABKI IQTISODIY BILIMLAR

ular qanday shakllantiriladi?

bajarish ko'rsatib berilgan. Bolajonlar ana shulardan foydalangan holda matematikani o'rganadilar.

— Men yuzgacha bemaol sanay olaman, — deydi Doniyor sanashga shaylanib. — Yana teskarisiga ham. Tarbiyachi opam: "Matematikani yaxshi o'rgansak, katta bo'lganimizda otanamizga, O'zbekistonimizga, uning kelajagiga yordam beramiz" deydi.

— Tarbiyachi opamiz bizga pul haqida ko'p narsa o'rgatdilar. «Katta» pul bilan «kichkina» pulning farqini bilib oldik. Uni nimalarga sarf qilish kerakligi, undan foydalanish haqida ma'lumotlar berdi. Endi biz ham bozorlardan, do'konlardan bemaol xarid qilsak bo'ladi, — deydi Zuhra.

Bu birgina Doniyor yoki Zuharning fikri emas, balki guruhning barcha kichkintoylari bu borada, yosh

o'yay boshlagan. Kimdir shifokor, kimdir o'qituvchi, kimdir, tadbirkor... Bu orzularning barchasi zamirida porloq kelajak yaratish maqsadi bor. Abdusolih guruhdagi eng harakatchan bola. U bu yil maktabga boradi. Tarbiyachi opasining aytishicha, u barcha mashg'ulotlarda faol ishtirok etadi.

— Men katta bo'lganimda hamma narsani bilsam deymen. Birinchi askar bo'laman, chunki oyimni, adami, Vatanimizni himoya qilishni o'rganishim kerak. Keyin Husan akamga o'xshab oshpaz bo'laman, ikkalamiz katta oshxona ochamiz. U shirin-shirin ovqatlar pishirishni biladi. Hasan akam esa institutda o'qiydi. Yaxshi harakat qilsam, men ham institutga kiraman. Buning uchun esa hozirdan sanashni, o'qish va yozishni yaxshilab o'rganayman.

OILANING O'RNI MUHI

— Bolalarda iqtisodiy bilimlarni shakllantirishda oila muhitning ahamiyati beqiyos, — deydi guruh tarbiyachisi Dillufa Fayziyeva. — Oilada ota-onaning iqtisodiy bilim talab darajasida bo'lsa, bolada ham takrorlanadi. Agar ota-onalar farzandlarini bozorga yoki do'konga olib tushib, ularga sotuvchi bilan muomala qilish imkonini bersa, bolada ko'nikma paydo bo'ladi.

Iqtisodiy bilim birmuncha keng tushuncha bo'lib, kichkintoylarga dastlabki bilim va boshlang'ich ko'nikmalar beriladi. Mazkur MTMning tarbiyalanuvchilari ham ana shu bilimning poydevorini qo'ymoqdalar. Kelajakda ular tarbiyachi opalarining niyati bilan aytganda, amallarining kelajagi va taraqqiyoti uchun xizmat qiladilar.

Bashorat OTAJONOVA,
«Ma'rifat» muxbiri

Халқ оғзаки ижодидаги бой ранг-баранг жанрлардан бири бўлган эртақлар болалар ҳаётининг бир бўлаги, десак муболага бўлмас. Турли ёшдаги болалар учун ўзига хос эртақлар яратилган. Эртақнинг муҳим хусусиятларидан бири — ҳамиша миллат ҳаёти, кураши, тарихи, рухий олами, дунёқарши, урф-одатлари билан чамбарчас боғланишидадир. Эртақлар инсоннинг маънавий ва жисмоний кучига ишонч билан сугорилган бўлиб, ижобий кучлар ўзига

Qadriyat

узоқ масофалар яқин қилинади, кишилардаги ярамас одатлар ва иллатлар қаттиқ танқид остига олинади. Мардлик, эҷчиллик, довиорақлик, меҳнатсеварлик, ҳалоллик, вафодорлик, сажийлик каби ҳислатлар улугланади.

Халқ эртақлари ўз хусусиятига кўра тўлиғича баён этилади. Ҳаётининг эртақлари — ҳайвонлар ҳақидаги, афсонавий, ижтимоий-маиший, умуминсоний ғоялар синг-

ЭРТАҚЛАРДА УМУМИНСОНИЙ ҒОЯЛАР

душман бўлган салбий кучларга қарши курашади. Ахлоқий меъёрлар ва бошқа ижтимоий муҳим масалалар унинг якунида одилона ҳал этилади.

Эртақлар содда, тушунарли бўлгани учун ҳар қандай ёшдаги ўқувчини қизиқтиради. Улар орқали айниқса, бошланғич синф ўқувчиларининг дунёқарши, ахлоқ-одоб меъёрлари, Ватанга муҳаббати тез ва осон шаклланади. Бу ҳол, айниқса, ҳайвонлар ҳақидаги эртақларда ўзининг ҳаққоний, бадий ифодасини топган ҳамда халқнинг келажакка бўлган ишонч, адолатсизлик устидан галаба, ёвузликни енгиш, озод ва бахтиёр ҳаётга эришиш ғоялари ёрқин образлар орқали тасвирлаб берилади.

Халқ эртақларида миллий хусусият, эл-юртни кўз қорачигидай асраб-авайлаш улугланади, аёллар ҳаққуқлари ҳимоя қилинади,

дирилган кичик маталлар орқали юксак орзулар, умидлар, курашлар ифода-лаб берилади. Мазмунан ранг-баранглиги, юксак ғоялар билан йўғрилганлиги, халқ турмуши, меҳнати, ижоди, хуллас, ҳаётининг бarchа томонлари, эртақлар билан узвий боғлиқлиги ҳам ғоятда эътиборлидир.

Шундай экан, биз ота-болаларимиздан қолган халқ эртақлари намуналаридан фойдаланиб, келажак авлодга бошланғич таълим давридан оқ бу меросдан тўлиғича фойдаланиш кўникмасини уйғотишимиз керак. Фарзандларимиз илк синфлардан бошлаб эртақлар ўқишга қизиқиб, мустақил равишда мутолаа қилса эртақ қаҳрамонларидаги ҳислатларга эга бўлишга интисалар, хурсанд бўлишимиз керак.

**Х.ҚУРБОНОВА,
И.КАМОЛОВА,
Навоий вилоят ПҚКТМОВ
ўқитувчилари**

ТАБИАТ ҚОНУНИЯТИ

унга беписанд бўлмайлик

Ирсият қонунларининг кашф этилиши генетика фанига кўплаб аниқларни келтирди. Бу борада Г.Мендел яратган дурагайлаш усули катта аҳамиятга эга. Бу метод ёрдамида турли ирсий касалликлар ва уларнинг наслдан-наслга ўтиш қонуниятларини тўлақонли ўрганиш имкониятига эга бўлди.

Турмуш тарзимизда турли урф-одатлар мавжуд. Бунда оила қуриш, куда-андачилик маросимлари ҳам ўзига хос ўрин тутди. Ушбу удумларнинг кўпчилигида ибрат бўладиган жиҳатлар қаторида айрим салбий «анъаналар» ҳам йўқ эмас. Уларнинг энг асосийси, бу — қариндош-уруғларнинг ўзаро куда-анда бўлишидир!

Бир қарашда бу ёмон одатга ўхшамайди, меҳроқибат ришталари яна ҳам кучаядигандек туюлади. Лекин масаланинг бошқа жиҳатлари ҳам бор...

Кўпгина илмий тадқиқотлардан маълумки, қариндош-уруғ билан турмуш қуриш тугилжақ фарзанд саломатлигига салбий таъсир кўрсатар экан. Бир авлод, яъни ака-ука, опа-сингиллар насли бир-бири билан турмуш қурганда, ирсий касалликлар вужудга келади.

Айримлар: «Мен ўз қариндошига уйланганлар, турмушга чиққанларнинг қанчадан-қанчасини билман, уларнинг боласи сопа-соғ-ку», дейиши мумкин.

Бунинг баъзи сабаблари бор. Ирсий касалликлар ҳозирги вақтда тиббиёт фанлари олдига турган жуда катта муаммолардан бири ҳисобланади. Бу борада сўнги вақтларда юртимизда кенг миқёсда илмий ишлар олиб борилмоқда. Уларда аниқланишича, бу касалликнинг наслдан-наслга ўтиши учун оқсилларнинг ҳар хил таъсирлар туфайли ўзгариши ва бузилиши сабаб бўлади. Наслий касалликларнинг келиб чиқиш сабаблари ва уларнинг бошқа дардлардан фарқини чех олими Г.Мен-

диган бўлиб тугилиши мумкин. Бундай ҳодиса фанда далтонизм деб аталади ва у эркакларда кўпроқ учрайди.

Наслдан-наслга ўтадиган шундай ирсий белгилар борки, булар келажакда фарзандларни оғир дардга чалантириши мумкин. Бунга миопатия, деган касалликни мисол қилиб келтиришимиз мумкин. Бу касалликка чалинган беморнинг кўл ва оёқ тўқималари оза бошлайди, беш-олти йил ичида бемор қувватсизланиб қолади.

Ота-оналаримиз: «Биз қариб қолдик, биздан кейин қариндош-уруғчилик йўқолмасин, бориш-келиш тўхтаб қолмасин», деб ўғил-қизларини ёки неварачевараларини яқин қариндошларига унаштиришади. Оқибатда яширин насл касалликлари авлоддан-авлодга ўтиб бораверади. Аёл ёки эркак қариндош бўлган бошқа одам билан турмуш қурса, унда яшириниб ётган касаллик ўз-ўзидан йўқолиб кетади.

Хулоса қилиб шуни айтмоқчиманки, ҳар бир йигит-қиз Г.Мендел қонунлари ва унинг моҳиятини мактаб оstonасидаёқ чуқур ўрганмоғи, ҳаёт қонунларидан хабардор бўлиб бориши лозим. Шундагина соғлом авлодни вояга етказиш мумкин.

**Ойдин ҲОЖИЕВА,
2-Қоровулбозор академик
лицейининг биология фани
ўқитувчиси**

Ta'kid

дел аниқлаган. У бундан бир неча йил бурун яшил ва сариқ нўхатни ўқитиб, шундай хулосага келди: айрим насл белгилари кейинги наслга баъзи умумий, ўзига хос тартиб асосида ўтиши мумкин экан.

Кўпинча ўғил отаси ёки онасига ўхшайди, дейишади. Бу гапда жон бор, албатта. Ота-она, бува ёки бувилардаги баъзи белгилар болага очик, айримлари эса яширин ҳолда ўтади. Кейинчалик, муайян шароитда яширин белгилар ҳам юзга чиқиши мумкин. Шунингдек, айрим касаллик белгилари яширин ҳолда ота ёки онадан болаларга ўтади. Масалан, инсон ранг ажрата олмайдиган, қизил билан яшилни фарқламай-

ИҚДИВИДУАЛИК ТАЛАБ ЭТИЛАДИ

«ЎҒИЛ ВА ҚИЗ БОЛА ТАРБИЯСИ

бунда фарқли жиҳатлар борлиги кузатилади» мақоласини ўқиб...
(«Ma'rifat», 2011 йил, 12 январь)

Мақолада тажрибали ўқитувчи ва устозларнинг кузатувлари орқали жонли-ҳаётий мисолларнинг келтирилиши, бадий асарлардан парчалар берилиши унинг қиммати, ўқишлилигини бирмунча оширган. Фитратнинг «Оила» асарида ёш авлод тарбиясига алоҳида урғу берилиб, «Ҳар бир киши уч қуролдан биригиз кураш майдонига кирса, албатта, мағлуб бўлиши табиийдир. Агар ҳар бир ота-она ўз фарзандининг бадбахт бўлишини хоҳламаса, уни бу кураш майдонининг голиби қилиб тайёрлаши керак», дейди. Уч қуролнинг бири давдантирбияси (жисмоний тарбия), иккинчиси фикр тарбия-

си (илм, билим тарбияси), учинчиси ахлоқий тарбиядир.

Кўпгина олиб борилган педагогик ҳамда психологик тадқиқотлар шуни кўрсатадики, гендер, яъни жинслар ўртасидаги тафовутлар маълум ёшда турлича кўринишларда намоён бўлади. Бошланғич синфларда ўқувчилар ривожланиши уларнинг ўйинлар орқали ўз «мен»ини ифодалашга ҳаракат қилишида намоён бўлиб, бу мусобақа тарзида амалга оширилса, юқори синфга ўтиш баробарида бу ҳолатлар ўзгариб боради. Фаоллик бўлмаган жойда шахснинг қарор топиши ва ривожланиши тўлақонли юзга чиқмайди. Бу жараён-

да ижтимоий алоқалар — жамият, гуруҳ ҳамда турли жамоалар ҳаётига фаол киришиб кетиш шахсни шакллантиришнинг муҳим омиллари ҳисобланади.

Ўғил ва қиз бола шахсининг шаклланиб бориш суръати, айрим хусусиятларнинг тўла ва бутун ҳолда барқарор пайдо бўлиши унинг меҳнатида, ўқишида, ўйинлардаги иштирокида, мулоқот ва юриш-туриш маданиятида, ташқи имижига ва бошқаларда яққол кўзга ташланади. Бизда тарбия параметрлари қадимдан шаклланган. Бу меъёрлар асосида бугунги ота-она ўзини оилага тайёрлаб борган. Она тугилган фарзанди ўғил бўлса, «пахлаво-

ним», «арслоним», «халоскорим», «бошимдаги тожим» деб эркалатиши унинг келажакда эр йигит бўлиши халоскор, эл-юрт кўриқчиси, таянчи, кучли ва бақувват инсон бўлиб камол топишига имкон яратса, қиз болага нисбатан «онам», «юзи гул, сочи сунбул меҳрибоним», «саришталигим», «бўйнимдаги туморим» сўзлари айтилган.

Бундан кўриниб турибдики, аждоқларимиз шахсни камол топтиришда ахлоқий тарбияни асосий восита ҳисоблаган.

**Нилуфар
ЙЎЛДОШЕВА,
педагогика фанлари
номзоди, доцент**

Мақоланинг ўзига хос услубда бошлангани, композицион қурилиши қизиқишимни оширди. Расмий статистик маълумотлар мақолани жиддийроқ ўқиб чиқишга ундайди. Абдулла Қодирийнинг «Ўткан кунлар» романи, Тоғай Муроднинг «Юлдузлар мангу ёнади» қиссасидан келтирилган иқтибослар мақола

қиб, фикр билдирадилар.

Мактаб ҳаёти, оила, мактабдан ташқари таълим, спорт соҳасида ўғил ва қиз болаларнинг ўзига хос характери шаклланишига кўпчилигимиз эътибор беравермаймиз. Педагог сифатида ўғил ва қиз болалар орасидаги фарқли жиҳатларга ўзим ҳам эътибор қаратаман. Гап уларнинг бири иккинчи-

ОҚИЛОНА ЁНДАШУВ ЗАРУР

мавзусига жуда ҳам маҳорат билан боғлангани эътиборимни тортиди. Тарбия жараёнида ўғил-қизларга тенг муносабат ва ўзига хослик миллатимизнинг турмуш тарзи, урф-одат ва қадриятлари билан боғлиб кетган. Типик воқеаларнинг мақолага сингдирилиши биз муштарийларга маълум келди. Воқеалар жихоя жанридагидек баён қилинса, кейинги эпизодларда замондошларимиз мавзуга ўз фалиятларидан келиб чи-

сидан устунлигига эмас, ўзига хослигига, улар тарбиясига оқилона ёндашувимизда.

Ўзбек халқининг тарбия мактаби жуда қўнча ва қадимий, ҳозирги даврга келиб бу аъналар янада такомиллашганлигини ушбу мақолани ўқиб, яна бир қарра англагандек бўлдим.

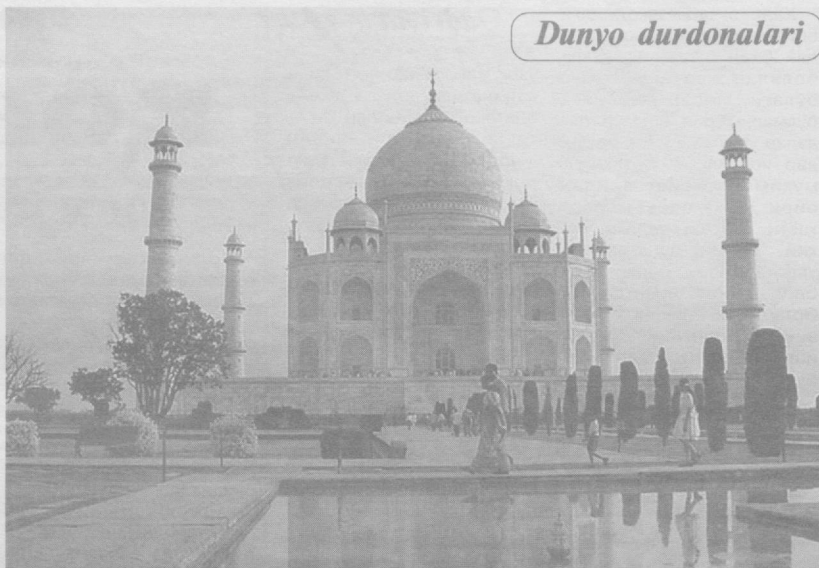
**Ойсара УСАНОВА,
Республика
филология фанлари
иختисослашган
умумтаълим мактаби
ўқитувчиси**

Агра. Ана, Шарқона мумтоз муҳаббатга қўйилган мўъжизавий ёдгорлик виқор билан жилоланиб турибди. Оппок мрамр зинапояларидан тортиб, то осмонни тўтиб турган минорларигача нозик дид ва улкан нафосат билан қурилганини англаш мушкул эмас.

Буюк аждодимиз Заҳрирддин Муҳаммад Бобур давомчилари бўлмиш сулола ҳукмронлиги даврида, аниқроғи, 1631—1652 йиллар оралигида барпо этилган оппоқ бино ташқарисини, ичини оламнинг турли нуқталаридан келган сайёҳлар, тадқиқотчию меҳмонлар тўлдирган... Кимдир суратчига мени ундай эмас, бундай суратга ўшир, деб кичираётган бўлса, кимдир ҳамроҳига ҳайрат билан мақбара равоқларидаги нилий ёзувларни кўрсатган... Улар атрофида гирдиқалпак бўлиб тақинчоқ, тасбеҳ сингари эсдалик ашёларини сотиш учун югуриб юрган офтобнинг жа-

шаффоф мрамр билан қопланган супа устида "чордона" қуриб ўтирган мақбаранинг тўрт томонидан баландлиги 45 метрни ташкил этувчи миноралар "ўсиб" чиққан. Уларнинг ўзи алоҳида фусунга, алоҳида хуснга эга. Бу устунсимон миноралар — гўёки ўқтам соқчилар, мақбара эса сохибжамол қиз... Тўрт азамат туну кун кўз узмай, тўрт томондан келиши мумкин бўлган хатардан шу санамни кўриқлаётгандек.

Мақбаранинг олд томонига икки қатор қилиб ям-яшил либосли дароҳтар экилган. Яна томчиларни юқорига отиб ўйновчи шўх фаввораларнинг оёғидан кучиб, ниҳоятда эҳти-

МУҲАББАТНИНГ МАРМАР "ДАСТХАТ"И

зирама тигидан кўркмас болакайларнинг кўзлари ичига ботган, лекин чақнаб туради...

Бинонинг шундоққина биқинида азим Жамна дарёси гўё тарихнинг саргайган саҳифаларига муҳрланган турфа воқеликларни унутолмаётган ўйчан одамдек, вазмин йўрғалайди...

Айтишларича, асрлар суронию, табиат имтиҳонларига дош бериб келаётган бу кўҳна иморатга жо бўлган жозиба, улғувор санъат, дилбар бўёқларда лойиҳа меъмори Усто Аҳмад Лаҳориининг нафаси уфуриб тураркан... Етти иклимга донги кетган турк меъмори Муҳаммад Исохон бошчилигидаги улкан қурувчилар жамоасининг заргар кўллари бунёд этган мўъжизанинг кимдир бир кун мобайнида бир неча тусга кириб, товусдек ял-ял товланишини ҳуюқ қилса, яна кимдир деворларидида оқ мрамр, турли рангдаги қимматбахшо тошлар: ҳақиқ, дуру марварид, садаф, ёқуту фил суягидан ишланган қадима нақшлар уйғунлигидаги ахлат оҳанрабо-ни сўзсиз, юзидаги ҳайратомузи ифода билан кўрсатишга уринади.

Мақбара шунчаки одатий меъморий ечим ёки тасодифий топилдик эмас, кучли математик тафаккур ва мантикий мушоҳадага асосланиб қурилган, десак, зинҳор муболага бўлмайди. Олтибурчакли бино устидаги беш кубба бўйи қўшиб ҳисоблаганда, 74 метрни ташкил этади.

Лобар санъат асарининг қурилишида нафақат ҳиндистонлик, балки Урта осийлик, эронлик ҳамда византиялик етук меъморларнинг рангоранг услублари ҳам акс этган. Хусусан, гишт терувиқ қандаҳорлик Муҳаммад Ханиф, мўнотлик Муҳаммад Сайид, минора қурилишида ҳинд устаси Исмоилхон Румий, самарқандлик Муҳаммад Шариф, лаҳорлик Козимхон ва бир неча наққошу хаттотлар орасида буюқролик ота Муҳаммад ва Шуккур наққошлар номи тилга олинган кувоналардир.

Нақ 900 километр йироқдан ташиб келтирилган ярим-

ёткорлик билан тебраниб турган ҳровуз четига узун шаклда анвоий гуллар қадалган. Улар келганларга сарой меъзонининг жамалаксоч ёқимтойи қаннизлари каби жилмайиб: "Хуш келибсиз!", зиёрат қилиб, қайтаётганларга эса "Яхши боринг!" дея тилак билдириб тургандек.

Қўрганларнинг таърифлашича, мақбаранинг маҳобати ҳам, латофати ҳам унга беназир файзу тароват бағишлаб турувчи боғнинг жанубий дарвозасидан яққол кўринар экан...

... Супага чиққач, аста қадам ташлаб, ўйма нақшлар билан "гуллаб" кетган эшикни оҳиста очиб, мақбарага қирамиз. Ўртадаги катта гумбазли хонага Шри-Ланка оролидан келтирилган қора мрамрдан ишланган сағана қўйилган, унда икки даҳма мавжуд. Шоҳ ва шоир Бобур бобоимизнинг эвараси, Акбаршоҳнинг ўғли — Шоҳ Жаҳон отасининг кескин қаршилигига қарамай уйланган суюкли рафиқаси Мумтоз Маҳал бегим(Аржуманд, Мумтоз Бибика Рауза деган исмлари ҳам бор)га атаб вафотидан кейин қурдирган. Бунки кимлардир "чин севгига қўйилган абадий ҳайкал" деб таърифласа, яна кимдир қисқача "сadoqat ramzi" деб қўя қолади...

Дастхаларга бир лаҳза боққан одам узоқ ўйга толади, кимдир олис болалигида йўқотган қадрдонлари — бо-бою момосини эсласа, яна кимлардир кўнглига дафн этган биринчи муҳаббатини ёд этиб, чуқур хўрсинади... Борлик ва йўқлик ўртасидаги саркаш ўйлар дарёсида оқади...

Мрамрларга феруза, ақиқ, зумрад сингари ноёб тошлардан сайқал берилган сабабли мақбара эрта тонгда ва кунботар чоғида атиргул рангида, қўёш беминнат нур сочаётган очиқ кунда оппоқ, ой-

тилади. Оқ мрамр иморатдан анча узоқда автомобиллар тўхташ жойи ажратилган бўлиб, сайёҳлар зиёратгоҳга одатда яёв ёки электромобил-да келишади.

раси учун яратган асаридан кўз узмай, ҳаёлан сўхбатлашиб ўтирадиган одат чикаради...

Аммо айрим ҳинд тадқиқотчилари бутунлай бошқа фикрда. Яъни, Шоҳ Жаҳон тахтдан тушгач, Деҳли шаҳрига олиб кетилган ва умрининг охиригача унга мақбарани кўриш бошқа насиб этмаган. Бундай қарашнинг пайдо бўлишига асосий сабаб шуки, ўша вақтда Деҳли шаҳрида ҳам, Агра шаҳрида ҳам Қизил қалъа ном-

дин оқшомда эса қумуш ранг тусга қиради.

Айрим ривоятларга кўра, Жамна дарёсининг бу қирғоғида мазкур мақбаранинг қора мрамрдан ишланган "эгизағил" қурилиши режалаштирилган, аммо у маълум сабабларга кўра амалга ошмайди. Эҳтимол мўъжизалар тақрорланмас, деган ҳикмат боисдир...

Сағананинг чап томонида қизил кумтошдан масжид барпо этилган. Унинг ўнг томонида ҳам худди шундай яна бир масжид қурилган. Барча бинолар битта нуқта — Мумтоз Маҳал сағанасига нисбатан ўзаро симметрия ҳосил қилган.

Башариёт дурдонасининг афсонавий оқ мрамрлари йиллар ўтиб, Агра шаҳри ҳавосининг ифлосланиши натижа-сида хиёл сарғимтир тусга кириб қолган. Айрим маҳаллий шоирлар бунки лирика "найи"-га солиб, "маҳзун муҳаббат ноласига чидолмай, ғамбода бўлгандир..." дея истифода этишганди ҳатто... Лекин мутасаддилар уни тозалаш ва аввалги фусункорлигини йўқотмаслик важида тез-тез оқ тулроқдан фойдаланишади.

Муҳаббатнинг мрамр дастхати, деб ҳам таърифлаш мумкин бўлган бу сирли қошонага ҳар кунги ўн минглаб, ҳар йилги жами 3 ёки 5 миллион нафар сайёҳ қадамранжида қилади. Давлат туристлар оқимини маблағ "ўзан"ига солишга улгурган. Йилнинг илқ ойлари октябрь, ноябрь ва февралда сайёҳлар сони жуда кўпаяди. Бу вақтда мажмуа атрофидаги йўллардан қатновчи транспортлар ҳаракати тўхта-

Хавфсизлик юзасидан мақбара жойлашган ҳудудда фақат шаффоф идишларда сув, кичик ҳажмли видеокамера, фотоаппарат, мобил телефонлари ва ихчам сумкалар олиб юришга руҳсат берилади.

Эҳ-ҳей! Бобурийлар сулоласи ҳукмронлиги поёнига етиб, Ҳиндистонни инглиз маъмуллари истило қилгач... Мақбаранинг шаклигана қолди... 1983 йили ушбу ёдгорлик ЮНЕСКО ташкилоти томонидан дунёвий маданий мерос сифатида рўйхатга олинди ва умумбашариёт мулки, дея эълон қилинди.

2007 йили "Оламнинг янги мўъжизалари"ни аниқлаш бўйича ўтказилган сўровномада бобурийлар сулоласи барпо этган жаҳоҳир ёдгорлик 100 миллиондан зиёд овоз олганди. Қаранг, орадан қанча йиллар ўтса-да, меъморчилик санъати мислсиз даражада таракқий этган бўлса-да, унинг ўрни бўлакча, таровати ўзгача.

Ақсарият муаррихларнинг эътирофича, Шоҳ Жаҳон тахтдан тушгач, унинг ўрнига Мумтоз Маҳалдан кўрган фарзан-да — Аврангзеб ўтиради. Шундан сўнг Шоҳ Жаҳон тарки дунё қилиб, ўғлидан ўзи қурдирган (бир вақтлар тож бошида турган маҳал) Қизил қалъадаги зиндонга банди этилиши сўрайди. Маълум бўлишича, умрининг қолган қисмини суюкли марҳумаси учун ибодат қилиб ўтказишга қарор қилади. Аврангзеб зиндонни бутунлай бузиб ташлаб, унинг ўрнида отаси учун ҳашаматли саждагоҳ яратади. Шоҳ Жаҳон зиндон дарчасидан термулиб, ўша қайғули муҳаббати хоти-

ли сарой бўлган. Кўпчилик тарихчилар уларни алмаштиришади.

Бобур Мирзонинг ўғли Ҳумоюн Мирзо ҳам севги-муҳаббат бобида турли афсоналар яратилишига сабабчи бўлган. Унинг даврида ҳам худди Аградагидек сизу биз билган "оппоқ марварид" ташқи кўринишига ўхшаш сағана қурилган. Бирок у шухрат қозонмаган. Маҳаллий мутахассислар Шоҳ Жаҳон ўз мақсадига эришишда айнан шу сағанана хос меъморчилик тажрибасидан фойдаланганини таъкидлашади...

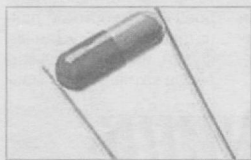
Инчунин, мунгли муҳаббатдан унсиз қўшиқ кўйловчи дурдона ҳақида, у билан боғлиқ воқеликлар хусусида жуда кўп гапириш мумкин. У шу даражада вазмин ва кўзни қамаштирар тажаллики, деворлари-га бошиқизни кўйиб, жимжима безакларда тарих қолдирган чанглари бармоқларингиз билан сидириб ҳам мукаммал тазаввурга эга бўлолмайсиз... Унинг гўзаллигини соатлаб таърифласангиз-да, сўзларингиз ниҳоясида девяри у ҳақда ҳеч нарса айтмагандек, жуда кўп муҳим жиҳатларини қолдириб кетгандек бўлаверасиз...

Шу боис уни жимгина қузатиш керак... У ҳақида "ўз юртини қўйиб Ҳинд сори юзлониб", ё шоҳлик, ё шоирлик қисматига кўнолмаган саркаш сиймо тақдирини ёд этиб, кўзлар орқали сўзлаш керакдир эҳтимол. Эҳтимол, ахлат ташбеҳни энг инжа ҳисни асрагандек юракнинг тубига яширган маъқулдир...

МАГНИТЛИ КАПСУЛА

«Сайнс Дэйли» манбасида келтирилишича, океанортилик олимлар магнитли капсула — ютиладиган дориларнинг эрувчан гилофони яратилишининг уддасидан чиқишган. Мутахассисларнинг таъкидлашича, айна пайтда кўллаб дорилар тери остига инъекциялар ёрдамида жўнатилади. Негаки, Улар ошқозон-ичак йўллари фақат маълум қисмидагина сўрилиши мумкин. Бироқ кўп ҳолларда мазкур жараён, яъни дорилар сўрилиши бироз қийин кечади. Бунга сабаб эса дармонларнинг ичаклардан ўтиши жуда тез содир бўлишидир.

Ушбу жиҳатни эътиборга олган Браун университети (АҚШ) олимлари капсула ичига жойлаштирилган кичик магнит ёрдамида унинг организмдаги ҳаракатини назорат қилишни таклиф этишти. Айна пайтга келиб, янги «дори» воситасининг самараси лаборатория шартларида кемирувчиларда олиб борилган тажрибаларда тасдиқланди.

Тадқиқотчиларнинг сўзларига кўра, тажриба пайтида 12 соат давомида ушлаб турилган. Эътиборлиси, шунча вақт мобайнида организмда сақланган дори воситасининг ичаклар деворига босими шикаст етказиши мумкин бўлган кўрсаткичдан ҳам 60 баробар паст экани белгиланди.

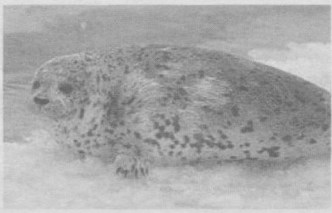
Маълум бўлишича, тез орада мутахассислар магнитли капсуладан дориларнинг сўрилиши (абсорбация) қандай кечишини ҳам батафсил ўрганишни режалаштирган. Агар бунда ҳам тажриба натижалари қутилгандек бўлса, шундан кейин улар кўнгиллилар иштирокида тадқиқот ўтказишмоқчи.

ДЕНГИЗ ТЮЛЕНЛАРИ КЎРФАЗДА

Шу кунларда Владивостокдаги Пётр I кўрфазининг акваториясида олачипор тюленлар пайдо бўлди. Мутахассисларнинг таъкидлашича, куракоёқлилар оиласига мансуб ушбу сўтэмизувчи сув ҳайвонлари бу ерга кўпайиш учун келган. Бу ҳақида «Кмьюс» манбасида эълон қилинди.

— Ававалига жонзотлар Владивостокдаги Эгершельд бурни атрофида, сўнгра шаҳарнинг марказий қисмида кузатилган, — деди мамлакатнинг Узок шарқий денгиз кўриқхона катта назоратчиси Игорь Катин. — Фикримизча, бошқача номи берла бўлган сув ҳайвонлари Приморье оролларида келган.

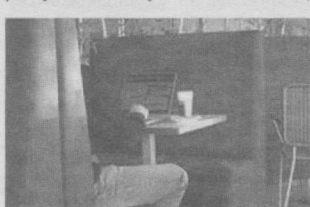
Мутахассиснинг сўзларига кўра, денгиз тюленларининг мазкур ҳудудларга келишини сув кўриқхонаси экологик тоза эканини кўрсатиб туривчи бир белги сифатида қабул қилиш мумкин. Бунга сабаб олачипор жонзотларнинг денгиз сувига ўта таъсирчанлигидир. Колаверса, уларнинг келиши ҳудудда яна бошқа кўллаб сув ҳайвонлари сони ортишига хизмат қилар экан. Шу билан бирга, илгари соҳил бўйи экологик жиҳатдан тоза бўлмаган тоза бўлмаган сабаб бу ерда тюленлар деярли кузатилмагани ҳам маълум қилинди. Лекин ўтган асрнинг 90-йилларида келиб экологияга салбий таъсир кўрсатаётган ишлаб чиқариш корхоналари ёпилгач, вазият ўзгарган.

Wi-Fi ТЕХНОЛОГИЯСИ ЗАРАРИ НИМАДА?

Нидерландиядаги Вагенинген университети олимлари вай-фай (Wi-Fi) технологияси дарахтларга зарар етказишини аниқлашти. Шу боис улар мазкур алоқа воситасининг инсон организмга ҳам салбий таъсири кузатилиши мумкинлигидан хавотирда, деб хабар беради Франс-Пресс ахборот агентлиги.

Олимлар тажриба доирасида турли радиация таъсирига эга бўлган кўллаб шумолларни 3 ой мобайнида батафсил кузатиб борилган. Яқунда вай-фай частотасидаги нурланиш дарахтларнинг «касалланиши»га олиб келиб, барглари тўкилиши ва ўсиш билан боғлиқ қатор муаммолар кузатилди.

Мутахассисларнинг айтишича, мамлакатдаги вай-фай тизими дунёдаги энг яхши ва тезкор тизимлардан бири экан. Айна пайтда Нидерландия шаҳарларидаги 70 фоиз дарахтларда эса бунинг таъсирида «касалланиш» аломатлари кузатилаётти.

— Вай-фай технологиясининг инсон организмга таъсирига келсак, бунда усунанинг узилиб-узилиб бериладиган сингнали мунтазам узатиладиган радиотўқинлардан ҳам каттароқ зарар етказиши мумкин, — дейди муҳандис-олим Алистер Филипс. — Хусусан, бундан ёш организмлар ва ноутбукни оёқларига қўйиб ишлайдиганлар нисбатан кўпроқ азият чекиши ҳам қайд этилди.

Мутахассиснинг сўзларига қараганда, айна кунда вай-файнинг миёга ҳам салбий таъсири бўлиши тўғрисидаги тахминлар ўртага ташланган. Шу сабаб навбатдаги тадқиқотларда бу борада ҳам кузатувлар олиб бориш кўзда тутилмоқда.

Ўрта махсус, касб-хунар таълими марказининг Идоравий метрологик назорат хизмати маъмурияти бўлим бошлиғи Улаш Эшонқуловга падари бузруквори
ДОНИЁР отанинг
вафоти муносабати билан таъзия изхор этади.

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети маъмурияти ва Касаба уюшма кўмитаси, Механика-математика факультети «Математик таҳлил» кафедраси доценти Тохир Тўйчиевга волидаи муҳтарамаси
МУҚАДДАМХОН аянинг
вафоти муносабати билан таъзия билдиради.

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети маъмурияти ва Касаба уюшма кўмитаси, Биология-тупроқшунослик факультети «Ботаника ва ўсимликлар физиологияси» кафедраси ўқитувчиси Отабек Эшонқуловга падари бузруквори
ДОНИЁР отанинг
вафоти муносабати билан таъзия билдиради.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги раҳбарияти ва жамоаси вазирлик ҳузуридаги «Қишлоқ мактабларида умумий ўрта таълимини ривожлантириш» лойиҳасини амалга ошириш гуруҳи менежери Рустам Ходжаевга падари бузруквори
Раҳим ота ХОДЖАЕВнинг
вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

ЙЎЛДОШЛИ ИНТЕРНЕТ — БУТУН ДУНЁДА

Канаданинг «Майкросет Системс» («Microsat Systems Canada Inc») компанияси яқин йилларда интернетга сунъий йўлдош орқали глобал микёсда улашиш арасида эканини маълум қилди. Бу «КомСтеллэйшн» («CommStellation») лойиҳаси доирасида амалга оширилади. Тармоқ камровини бутун Ер сайёраси микёсда ташкил этиш учун эса жами 84та йўлдош талаб этилади, деб ёзда «Синет Нюс» манбаси.

Таъкидлашишича, «КомСтеллэйшн» интернет тизими орбитада тахминан 1 000 километр балангликда жойлашган ичхам сунъий йўлдошлар орқали фаолият юритади. Компания илмий ходимлари сўзларига кўра, орбитанинг нисбатан пастки қисмига аппаратларни ўрнатиш қатор устунликлар яратади. Бунда, жумладан, аввалгиларига қараганда арзонроқ электроника жиҳозларидан фойдаланиш ва ахборотларни узатишда катта тезликка эга бўлиш мумкин.

— Биз ҳар бири 30 градусга фарқланадиган олтига орбита текисликларига жами 84та микройўлдошлар чиқаришни режалаштирганмиз, — деди мутахассис Алан Бергер. — Шунда ҳар бир текисликда 13тадан ишчи ва биттадан захира аппарати фаолият юритади. Ердаги инфраструктура эса юқори тезликка эга каналлар орқали интернетга уланган 20та станциядан иборат бўлади. Йўлдошларнинг ҳар бири секундига 12 Гбит ҳажмдаги ахборотни узатиш қувватига эга бўлиб, уларнинг ишлаш мuddати ўн йилни ташкил этади.

Дастлабки аппаратларни орбитага чиқариш 2014 йили бошланиши кўзда тутилмоқда. Бунда ўз бортига 14тадан микройўлдошни ортан олтига ракета самога учурилар экан. «КомСтеллэйшн» тармоғи эса 2015 йилдан ишга туширилади. Шу тариқа унинг ёрдамида чинакам глобал микёсда, яъни сайёрамизнинг энг чекка ва алоқа ўрнатиш қийин бўлган ҳудудларида ҳам тезкор ахборот алмашилиши имкони яратилади.

САРАТОНГА ДАВО ТОПИЛДИ(МИ?)

Массачусетс технологик институти илмий ходимлари қон томирларини қоплаган эндотелий ҳужайралари саратон касаллиги соғлом ҳужайраларни зарарлашига тўсқинлик қилиши ва ўсмакларнинг катталанишига имкон бермаслигини аниқлашти. Тадқиқотнинг батафсил баёни «Сайнс трансляшнл медисин» («Science Translational Medicine») илмий журналыда берилди.

Тадқиқот раҳбари профессор Илэйзер Эдельманнинг таъкидлашича, бу турдаги ҳужайраларни ўсма ҳосил бўлган тана аъзосига «киритиш» жароҳлиқ операцияси ёки кимё терапияси ёрдамида ҳам уни кичрайтириши ҳамда ўсишини тўхтатиши мумкин. Аҳамиятлиси, бу борадаги тажрибалар ҳозирга қадар кемирувчиларда муваффақиятли равишда амалга оширилган. Кўнгиллилар иштирокидаги бундай тажрибаларни ўтказишга лицензияни эса «Первейсис Терапевтикс» («Pervasis Therapeutics») компанияси қўлга киритди.

— Илмий янгилик туфайли нафақат саратон касаллигини даволаш методлари, балки хасталик ҳақидаги тушунчалар ҳам ўзгариши кутилмоқда, — деди тадқиқотчи.

Чиндан ҳам, авваллари илм-фанда эндотелий ҳужайралари тўқимага қон етказиб бериш вазифасини бажаради холос, деган қараш бўлган экан. 1980-йилларга келиб олимлар улар қон томирларининг кенгайиши ва торайишида ҳам иштирок этишини аниқлашган. Утган асрнинг 90-йилларида эса айнан профессор Илэйзер Эдельман ва ҳамкасби Моррис Карновски томонидан эндотелий ҳужайралари қон қуйилиши, тўқималар тикланиши, жароҳат изларининг битиши жараёнларида иштирок этиши аниқланган.

Сўнгги изланиш пайтида эса олимлар қон томирлари ҳамда ўсмаклар ўртасида алоқа борлиги боис, эндотелий ҳужайралари ва саратон касаллиги бири-бири билан боғлиқ эканини қайд этди. Тадқиқотчилар минглаб биокимёвий моддалар орасидан ўсмаклар билан ўзаро таъсир жараёнининг «иштирокчиси» сифатида цитокин интерлейкин-6, оқсил ҳамда шакарли перлекан мажмуаси номли моддаларни ажратиб олди. Уларнинг айтишича, агар цитокин интерлейкин-6 кўп микдорда, перлекан кам ажралиб чиқса метастаза (ўсма) шаклланишига қарши самаралироқ курашиш мумкин. Аксинча бўлса, катта ўзгаришлар сезилмас экан.

Мутахассиснинг айтишича, жараённинг учинчи иштирокчиси — ҳужайра ташқарисидаги матрица (ташки қобик) ҳам бор экан. Қобик мустаҳкам биокимёвий таркибга эга бўлганда эндотелий ҳужайралари фаолияти ҳам тўғри бўлади. Чунки ўсма ҳужайралари биринчи галда айнан эндотелийни химоя қилувчи матрицани зарарлайди.

Шунингдек, тадқиқот натижаси туфайли нима сабабдан қатор дориларнинг онкологик касалликларга қарши самара бермаётгани ҳам изоҳ топилди. Аниқланишича, ҳозирги кунда кенг қўлланилаётган дори воситалари билан ўсмак қон келишини тўсиш орқали уни йўқотишга ҳаракат қилинади. Лекин бунда эндотелий ҳужайраларига зарар ҳам етар экан. Шу боис ўсмаклар қайта шаклланишида унинг жадал ривожланишига ҳеч нарса тўсқинлик қила олмайди. Мутахассислар мазкур жиҳат келгусида ишлаб чиқариладиган дори-дармонлар самарасини оширишга хизмат қилишига умид бўлмамоқда.

Наргиза РУСТАМБЕКОВА тайёрлади.

Ўзбекистон Фалсафа жамияти Раёсати Тошкент Ислмо университети Ислмошунослик илмий-тадқиқот маркази директори, фалсафа фанлари доктори, профессор

Абдувоҳид АЧИЛДИЕВнинг
вафоти муносабати билан унинг оила-аъзолари ва яқинларига таъзия изхор этади.

Ўзбекистон Фалсафа жамияти Раёсати Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети, фалсафа факультети «Миллий ғоя ва ижтимоий фалсафа» кафедрасининг мудири, фалсафа фанлари доктори, профессор Бердикул Тўйчиевга онаси

МУЯССАР аянинг
вафоти муносабати билан таъзия изхор этади.

УМР ЗИЙНАТИ

Анорбой отасининг «Ўғлим, ўқигин» деган панд-насихатини қалбига муҳрлаб, орзу ва мақсадларига эришганлардан.

А.Хўжабоев 1963-1967 йиллари Тошкент политехника институтининг механика факультетига ўқигач, меҳнат фаолиятини Тошкент электромеханика техникумида махсус фанлардан сабоқ беришдан бошлади. Педагогик кишидан доимо изланишни ва ўз устида ишлашни талаб қилади. А. Хўжабоев педагогик фаолияти билан бирга Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Кибернетика институти аспиранти сифатида илмий изланишлар олиб борди. Институтда катта илмий ходим, етакчи конструктор, сектор мудири вазифаларида фаолият кўрсатди, техника фанлари номзоди илмий даражасига эришди.

У 1996 йилгача Тошкент вилояти давлат педагогика институтида катта илмий ходим (докторант), кафедра мудири, санаот-педагогика факультети декани лавозимларида фаолият кўрсатади. Унинг бу даврлардаги педагогик фаолияти ва илмий изланишлари самарали бўлди. Натигада, 1992 йили «Меҳнат таълими ўқитувчиларини тайёрлашда

ўқув-услубий мажмуанинг илмий асослари» мавзусида докторлик диссертациясини химова қилди.

1998-2005 йилларда Ўрта махсус, касб-хунар таълимининг ришонлантириш институтида илмий ишлар бўйича ҳамда маънавият ва маърифат ишлари бўйича проректор лавозимларида ишлади. 2005 йилдан буён Ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими кадрлари малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш институтида «Педагог кадрларни тайёрлаш ва малака ошириш муаммолари» бўлими мудири вазифасида фаолият кўрсатмоқда.

Олим ўзининг бутун илмий-педагогик фаолиятини бўлажак меҳнат таълими ва касб-хунар таълими назариёси ва амалиёти муаммоларини ҳал этиш, ўқитиш методларини ривожлантиришга бағишлади. Ўрта махсус, касб-хунар таълими бўйича ДТС, тармоқ таълим стандартлари, тайёрлов йўналишлари, касблар ва ихтисосликлар таснифлагичларини яратиш ишларида самарали фаолият кўрсатди.

Таниқли олим, профессорнинг «Кишлоқ ҳўжалигини механизациялаштириш амалиёти», «Меҳнат таълими ўқитувчиларини тайёр-

лашнинг ўқув-услубий мажмуаси» каби қатор дарслик ва қўлланмалари, шунингдек, пахта териш машинаси механизмларини такомиллаштириш бўйича 3та, умумқасбий ва

Fanimiz fidoyilari

махсус фанларни ўқитиш методикаси бўйича 4та муаллифлик патенти, 150га яқин илмий-услубий мақолалари самарали меҳнати натижасидир.

Халқаро Педагогика фанлари академиясининг академиги Анорбой Хўжабоев кўп йиллик илмий педагогик фаолияти ва самарали меҳнатлари учун Халқ таълими аълочиси, Олий таълим аълочиси, Олий ва ўрта махсус таълим фидойиси кўкрак нишонлари ва фахрий ёрликлар билан тақдирланган.

Тиниб-тинчимас, жонқуяр, олижаноб, эзгу фазилатлар соҳиб, меҳрибон ота, ғамхўр устоз, педагогика фани ва таълим-тарбияси ривожига улкан ҳисса қўшган олимнинг илмий-педагогик фаолиятларида муваффақиятлари бардавом бўлсин.

Ҳ.РАШИДОВ,
педагогика фанлари доктори, профессор,
Ж.ХАМИДОВ,
педагогика фанлари номзоди, доцент

Инсон учун энг қадрли нарса нима? Ҳаёт! Бизнинг қувончу шодликларимиз, бахтли оларимиз, орзу-умидларимиз мана шу тушуна билан боғлиқ. Бироқ ҳаётини ҳам «ўз қаричи» билан ўлчайдиганлар топилади. Биз «беш кунлик» дея таърифлашга одатланб қолганимиз — дунё-

рилаётган ишларнинг бир қисми, холос.

Тошкент давлат чет тиллар педагогика институтининг инглиз тили факультетини муваффақиятли тамомлаган Д.Ашурова мана шу таълим муассасасида ўқитувчи сифатида фаолият юрита бошлади. Сўнгра педагогик кадрлар малакасини ошириш факультети декани, 1992-1997 йилларда инглиз тили стилистикаси кафедраси мудири лавозимларида ишлаш билан бирга, ўз мутахассислиги доирасида тадқиқотлар олиб борди.

лардан буён Филология фанлари бўйича ЎзДЖТУ ҳамда ЎзМУ қошидаги ихтисослашган кенгаш аъзоси сифатида мамлакатимиз илм-фани тараққиётига, юқори малакали педагогик кадрларни тайёрлашга салмоқли ҳисса қўшиб келмоқда. Олимнинг тадқиқот ишлари, асарлари фақат республикада эмас, балки жаҳоннинг қатор мамлакатларида ҳам эътиборсиз қолмаётгани кафедраси мудири лавозимларида ишлаш билан бирга, ўз мутахассислиги доирасида тадқиқотлар олиб борди.

ҲАЁТ МАЗМУНИНИ АНГЛАШ — ОЛИЙ САОДАТ

Инсоният тараққиётига ҳисса қўшиши, мазмунли умр кечирishi мумкин. Ана шундай меҳнаткаш, фидойи, халқ меҳрини қозонган инсонлар орасида илм-фаннинг кўплаб довлонларини ортада қолдириб, ишонч билан янги чўққилар сари одимлаётган Дилором Ашурова ҳам бор. Ҳозирги пайтда бу аёл Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети «Тил-адабиёт назарияси ва амалиёти» кафедрасида фаолият кўрсатмоқда. Таъкидлаш керак, талабаларга инглиз тили стилистикаси ва тилшунослик фанларидан дарс бериш — устоз томонидан амалга оширилган, оши-

стистика фанининг ривожига катта ҳисса қўшган, замонавий тилшунослик масалаларини ўрганиш борасида ўзига хос мактаб яратган Д.Ашурованинг илмий раҳбарлигида когнитив тилшунослик, концептология, лингвимаданиятшунослик йўналишлари бўйича ўндан ортик номзодлик диссертациялари ёқланган. Доим янгиликка, ноанъанавийликка интилувчи устоз айни пайтда «Ёш олимлар» мактабининг фаол иштирокчиларидан бири. Зеро, bilim ва кўникмаларини ёш мутахассислар билан баҳам қўриш — унинг сеvimли машғулотиدير. Қолаверса, Д.Ашурова кўп йил-

рузаларида тилшуносликка оид муҳим фикр ва қарашларни илгари суриб келади.

Филология фанлари доктори, профессор Д.Ашурованинг юздан ортик илмий-услубий ишлари, хусусан, монография, мақола ҳамда ўқув қўлланмалари чоп этилган. Биз — ёшлар яшаш сирларини Д.Ашурова сингари интилувчан, ҳаётининг ҳар дақиқасини тарихга муҳрлай оладиган инсонлардан ўрганишимиз керак. Файласуф М.Монтен айтганидек, ҳаёт мезони унинг давомийлигида эмас, балки сиз ўндан қай даражада фойдалана олганингиздадир!

В. ҚАРШИБОВА

Психология фанлари доктори, профессор Рифхат Гайнутдинов моҳир педагог, меҳрибон устоз ва забардаст олим сифатида ҳурмат-эътибор қозонган инсонлардан эди.

У Оққўрғон шаҳрида ўрта мактабни тамомлагач, Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия институтида ўқиди, жисмоний тарбия ўқитувчиси, республиканинг турли спорт муассасаларида мутахассис сифатида фаолият олиб борди.

лари доктори илмий даражасини олиш учун докторлик диссертациясини ёқлади. 1997 йили унга профессорлик илмий унвони берилди.

Шундан сўнг қатор йиллар давомида Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги академиясининг психология ва педагогика кафедраси профессори, Ўзбекистон Миллий университети ёш ва педагогик психология кафедраси профес-

Xotira — muqaddas

Халқимизнинг «Устоз отангдай улус» деган мақоли хотирамизнинг туб-тубида самийи, бағрикенг, меҳрибон, зукко инсон, юсак тафаккур соҳиб сифатида жой олган Рифхат Гайнутдинов қабиладарга қарата айтилгандек туюлади. Домла ғўзал инсоний фазилатлари билан ҳам фарзандлари, қариндош-уруғлари, дўстлари,

ОДДИЙЛИК ҲИКМАТИ

1980—1997 йиллари А.Авлоний номидаги ХТХҚТМОМИда психология фани бўйича катта ўқитувчи, доцент, илмий ишлар бўйича проректор, Касб-хунар техника таълими ходимларининг малакасини ошириш Республика институти ректори лавозимларида ишлади. Р.Гайнутдинов қаерда хизмат қилмасин, тиришқоқлиги, интилувчанлиги, самийи ва хўшмуомалалиги билан жамоадошлари ҳурматига сазовор бўлди.

Устознинг педагогик ва илмий фаолияти умрининг мазмунли давларини ташкил этади. У 1982 йили номзодлик диссертациясини, 1990—1992 йиллари илмий фаолиятини давом эттириб, докторантурада ўқиди ва 1992 йили психология фан-

лари доктори илмий даражасини олиш учун докторлик диссертациясини ёқлади. 1997 йили унга профессорлик илмий унвони берилди.

Шундан сўнг қатор йиллар давомида Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги академиясининг психология ва педагогика кафедраси профессори, Ўзбекистон Миллий университети ёш ва педагогик психология кафедраси профессори лавозимларида ишлади. У нафақадаги милиция подполковниги ҳам эди.

100дан ортик илмий-услубий мақола ва тезисларнинг муаллифи бўлган Р.Гайнутдинов «Таълим-тарбия жараёнида ўқитувчи билан ўқувчи ўзаро муносабатлари», «Ўқитувчи тарбия психологияси ҳақида» сингари бир қатор ўқув-услубий қўлланмаларини нашр эттирди. Айтиш мумкинки, олим сифатида таълим-тарбия психологияси йўналиши бўйича ўзига хос мактаб яратди. Домла фикрларининг теран ва холислиги, самийилиги, фанга нисбатан бағрикенглиги, меҳнатсеварлиги, қаламининг ўткирлиги ва дунёқарашининг кенглиги билан ажралиб турарди.

шоғирдлари, кўни-қўшнилари, ҳамқасблари ва тенгдошлари орасида унутилмас ҳаёт саҳифаларини қолдирди. Бағрикенг устознинг шоғирдлари айни кунда жамият ҳаётининг турли жабҳаларида меҳнат қилмоқда.

Р.Гайнутдинов табиятан психологик иқтидорига эга бўлган олим эди. Унинг ҳазил-мутойибага бой хатти-ҳаракатлари, табассуми, оддийлиги инсоний ва касбий қиёфасининг ажралмас бўлаклари эди. Олим амалга оширган ишлар ўзбек психологиясида ёрқин из қолдирган, дея оламиз.

А.РАСУЛОВ,
А.ЗОКИРОВ,
Б.СИРЛИЕВ

Жасур ҲАЛИЛОВ,
ЎзМУ талабаси

ФУТБОЛ ЎЙНАНГ, ЗАВҚЛАНИНГ!

10-дарс

Барча спорт турлари сингари футболнинг ҳам ўз қоидаси, стандарт ўлчовлари, алоҳида жиҳатлари бўлади. Мана шу такрорланмас томонлари эвазига унинг қиймати ва оҳанрабои борган сари ошаяпти. Бу эса дунё бўйлаб кундан-кунга унинг ихлосмандлари сони ҳам ортишига сабаб бўлмоқда.

Sport saboqlari

Мураббий:
Турсунбой
АБДУРАЙМОВ

Сиз билан ортда қолган дарслар мобайнида асосан машғулотлар олиб бордик. Рақибларга қарши

тўп сураётганда муносиб қаршилик кўрсатиш ва галаба қозонишингиз учун нафи тегадиган бир қанча чигалёзди амалларни бажаришга интилдик. Бугунги дарсимизда эса ҳақиқий стадион учун нафис уюштирамиз ва икки жамоага бўлиниб чинакам футбол ўйнаймиз. Тайёرمىсиз?

Фақат бир эслатма бор. Сиз тўп тепаётган вақтда стадион ўлчамлари ва айрим футбол қоидалари ҳақида ҳам тушунтириш бериб ўтмайми. Келишдикми? Баракалла.

Қани, бўлмаса кетдик! Мана, ўйингоҳ. Ям-яшил чим билан қопланган. Атрофда томошабинлар учун ўриндиклар ўрнатилган бежирим трибуна. Майдонга кириб келишингиз билан тўп тепишга ошмаганингиз маъқул. Аввал уни яхшилик ўрганинг. Бу эҳтиёткорлик сизнинг саломатлигингиз учун зарур, албатта.

Одатда футболни ҳар бири ўн бир ўйинчидан иборат икки жамоа ўйнайди. Баъзан бу рақам ҳакам томонидан футболчиларга кўрсатилган қизил карточкалар ёки жароҳатлар эвазига саккизтагача қисқариши мумкин.

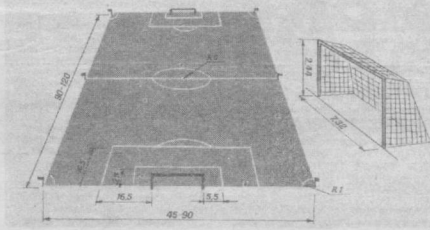
Мириқиб футбол ўйнаётган болалардан ва ҳатто айрим катта ёшдаги футболсеварлардан стандарт майдон ўлчамларини бўрасангиз, аниқ жавоб беролмайди. Бу ҳудуди "узумини еб, боини суриштирмаслик"ка ўхшайди. Ушбу саволингизга 1-расмдан тўла жавоб олишингиз мумкин.

Ҳақиқий ўйин кечаётган майдон билан машғул олиб бориладиган майдоннинг дярли фарқи йўқ, ammo шиддатли матч вақтида масъулият туфайли ташқи ва ички босим пайдо бўлади. Ана шундай кезде айрим кешаки тартиб-қоидаларни ёддан чиқармаган маъқул.

Ўйин пайтида ҳал қилувчи сўнгги қарорни мураббийнингиз эмас, беш ҳакам чиқаради. У билан тортишиш бефойдалигини, у камдан-кам

ҳолатларда ўз ҳукмини ўзгартиришини ёдда тутиш. Тартиб-интизомли ўйинчи ҳеч қачон ютқазмайди. Шунинг учун ҳакамнинг қароридан рози бўлмасангиз ҳам унинг қарорини муҳокама қилиб, асабингизни бузмаган. Бу сизга асло наф келтирмайди.

Ўйин вақтида рефери дарвозабонга қизил карточка кўрсатса ва жамоа бунга қадар учта ўйинчи алмаштириш имкониятидан фойдаланиб улгурган бўлса, майдонда қолган турли амплуадаги футболчилар(ҳимоячи, ярим ҳимоячи ва ҳужумчи)дан бири унинг вазифасини бажариш учун кийимларини алмаштириши мумкин.

Ўртоқлик учрашувларида икки томоннинг ўзаро келишувига қараб, исталганча ўйинчи алмаштириш мумкин. Расмий матчларда эса ФИФА томонидан қатъий белгилаб қўйилган рақам устуви: учта футболчини захирадагилар билан алмаштиришга ижозат бериллади.

Икки тайм(бўлим)га бўлинган мусобақа 45 дақиқадан (таймлар оралиғида жамоаларга 10—15 дақиқа дам (танаффус) бериллади), жами 90 дақиқа давом этади. Бу "асосий вақт" дейиллади. Плей-офф бахслари (нимчорак финалдан то финалгача) чоғида асосий вақтда ҳисоб очилмас эки дуранг қайд этилса, 15 дақиқалик икита қўшимча тайм бериллади. Агар шунда ҳам голи номи ойдинлашмас, пенальти (ўн бир метрлик) тепилади.

Ўйинга киришишдан олдин жамоа сардорлари қуришади ва бутун матч мобайнида "ҳалол ўйин" қоида-қоида амал қилишга келишиб олишади. Сўнгга рефери қуръа ташлаб, жамоалар майдоннинг ўнг ёки чапига жойлаштиришни аниқлаб олади. Кейин сардорлар ўзаро жамоа байроғини алмашади. Бу майдонда соғлом рақо-

бат кечиши, дўстлик устувор бўлишига қаратилган ишорадир.

Ҳакамнинг старт ҳуштаги чалинади ва мезбон жамоа (ёки қуръада аниқланган томон) майдон марказидаги нуктадан тўпни биринчи бўлиб ўйинга киритади. Тўпни ўйинга киритиш ҳам ўзига яраша талабларга эга: тўққиз метр радиусдаги айлана ичида икки нафар футболчи туради. Бу пайтда қолганларнинг ичкарига кириши тақиқланади. Худди шу ҳолат гол урилгандан кейин ҳам амалга оширилади.

Агар ҳакам ўйин қоида-қоида бузилди, деб ўйлаб, ҳуштагини чалса ва ўйинни тўхтатса, ammo қарори нотўғри эканини ён чизикдаги ёрданчи (лайнсмен) асослаб берса, у ҳолда "бахсли тўп" билан ўйин тўхтатилган нуктадан давом эттирилади. Яъни, ҳакам қолтоқни аста юқориға отади, то у ерга тушиб бир сакрамағичи, футболчилар тегиши мумкин эмас.

Тўп ён чизикларни кесиб ўтса ёки ҳавода ке-

гапмас. Бу вақтда қоида жарима майдончаси яқинида бузилса, ҳимояланаётган томон жарима тўпи белгиланган нуктадан тўққиз метр радиусда "жонли девор" ҳосил қилади. Унинг "меъмори" дарвозабон бўлади, у қанчалик "жонли девор"ни тўғри тўтса, ҳавф шунча камайди. Агар қоида жарима майдончаси ичида бузилса, пенальти белгиланади.

"Эркин зарба" деган атамани ҳам эшитгансиз. Дарвозабонга рақиб тўпни олиб олиши учун атай ҳалал берса ва голкипернинг қўлидаги тўпни тепишга интилса; тўп ўйинга киритилмай ёки ҳали рақиб ўйинчига етиб келмай, у елка билан туртилса; ҳали тўп ўйинга киритилмай, рақиб ўйинчисининг йўли атайин тўсиб қўйилса ҳамда дарвозабон тўпни ҳавода олиб олган "эркин зарба" амалга оширилади. У тўридан-тўри дарвозага йўлланса ҳамда гол урилса, у ҳисобга олинмайди. "Эркин зарба", албатта, икки ўйинчи ёрданда амалга оширилиши шарт.

Пенальти — юқорида айтганимиздек, жарима майдони ичида амалга ошириладиган кўполлик учун "энг сўнгги қатъий чора" сифатида қўлланиладиган жарима тўпи. Бу вақтда дарвозабон ҳамда тўп тепаётган футболчидан бошқалар жарима майдончасидан ташқарида туради. Агар зарба берилишидан олдин кимдир бу қоида-қоида бузиб, ичкарига кирса; тўпни тепиш учун турган ўйинчи қолиб, бошқа футболчи зарба берса; футболчи тўпга биттадан ошқ тегинса ва зарб берса, гол урилган тақдирда ҳам инobatга олинмайди.

Футболда, шунингдек, "бурчак тўпи" деган сўз бирикмаси ҳам бор. Бурчак тўпи (1-расми қаранг) тепиладиган нукта атрофида чизилган айлананинг чорак қисми устига тўпни қўйиб, тепилади. Бурчак тўпи одатда жарима майдончаси ичида ёки яқинидаги шериғига ошириш орқали ўйинга киритилади. Уни тўридан-тўғри ўйнаб кетиш мумкин эмас.

Албатта, "миллионлар ўйини"да энг ёқимли сўз бу шубҳасиз "ГОЛ" сўзи-дир. Юқорида бирмабир саналган қоидаларга мувофиқ тарзда дарвоза ишғол этилсагина, голнинг гувоҳи бўлаемиз.

Мана, футболга бағишланган дарсларимиз, амалий машғулларимиз ҳам нихоясига етди. Табиийки, 10та дарс билан ушбу улкан синоатга эга спорт турини мукамал ўлаштиришини имкони йўқ. Биз сизга бироз йўналиш ва туртки беришга интилдик. Эҳтимол, дарслар давомида сизда айрим саволлар пайдо бўлгандир. Марҳамат, таҳриратимизга савол ва мулоҳазаларингизни йўланг. Футбол шуқуҳи ва қувончи бизни тарк этмасин!

Зоҳиджон ХОЛОВ тайёрлади.

Sport oyliklari

Хабарингиз бор, шу кунларда бугун республика-мизда Халқ таълими вазирилик ташаббуси билан «Спорт ойликлари» ўтказилмоқда.

Спорт ойикларининг тўртинчи ҳафтасида ўқувчи-ёшлар ўқув муассасаси биринчилиги беллашувлари доирасида ўзаро баҳслашади. Шу сабаб Жиззах туманидаги 4-умумтаълим мактабида ҳам бунга ҳар томонлама пухта тайёргарлик кўриломоқда.

Тўлқин Маннопов, Рус-там Тошпўлатов, Дада-жон Шодмонов айни кунда «Спорт ойиклари»ни ўтказиш тартиби ҳақида кенг кўлабда тушунтириш, тарғибот ишларини олиб бормоқда. Мазкур «Спорт ойиклари» доирасида қизлар ва ўғил болалар алоҳида кураш олиб боради. Бунда бошланғич синф ўқувчилари ҳаракатли (миллий) ўйинлар, 5—9-

КўТАРИНКИ РУҲДА БОШЛАНДИ

— Мактабимизда 18х24 ҳажмдаги ёпиқ спорт зали, стадион ва кўл тўпи майдони сифати таъмирланган, барча спорт анжомлари билан жиҳозланган, — деди муассаса директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари Абдували Хасанов. — Бу ўқувчиларнинг спорт билан мунтазам шуғулланиши, жисмоний тарбия дарсларини намунали ташкил этиш учун имкон яратмоқда.

Таҳрибали жисмоний тарбия ўқитувчилари

синф ўқувчилари волейбол бўйича ўзаро баҳслашади. Ҳозир барча синфларда ана шу беллашувларга тайёргарлик кўриломоқда. Спорт анжомлари етарли, ўқувчилар спорт кийими билан таъминланган. Мазкур мусобақаларга ота-оналар тақлиф этилади. Қолаверса, тадбир давомида жисмоний тарбия машғулотларидан очик дарслар ўтказилади.

А.СОДИҚОВ.

Жиззах вилояти.

САККИЗИНЧИ ИМКОНИЯТ

Дунёнинг иккинчи рақамли ракетка устаси швейцариялик Рожер Федерер айни кунларда Мельбурн шаҳрида ўтказилаётган Австралия очик чемпионати ярим финалига йўллангани кўлга киритди.

Чорак финал матчида Федерер ўз ҳамюрти Станислас Вавринкани 6:1, 6:3, 6:3 ҳисобида доғда қолдирди. Матч 1 соат 47 дақиқа давом этди. Бу Федерернинг Вавринка билан ўтказган жами 8 учрашувида 7-ғалабаси ҳисобланади.

«Катта дубулга» таснифига кирувчи турнирлар туркумининг 16 карра голиби Рожер Федерер «Австралиан Опен»нинг ярим финал баҳсида ишлорқ этиш имкониятини кетма-кет саккизинчи мартаба кўлга киритди.

«Австралиан Опен»нинг амалдаги чемпиони финалга чиқиб учун кечадаги баҳсда чехиялик Томаш Бердик ёки сербиялик Новак Жоквичга қарши қорға тушади.

КАРЛСЕН ЕТАҚЧИЛАРГА ЯҚИНЛАШДИ

Ҳиндистонлик машҳур шахматчи Вишванатан Ананд Голландиянинг Вейк-ан-Зее шаҳрида ўтказилаётган шахмат турнирида арманистонлик рақиб Левон Аронянга қарши дуранг натижани қайд этди.

Бу билан у яқка пешқадам бўлиб турган америкалик Хикару Накамурага қўшиб ўтди. Оқ дончаларни ҳаракатлангирин амалдаги жон чемпиони Ананд ҳамда унинг рақиб Аронян 34-юришга келиб ўйинни тўхтатишди.

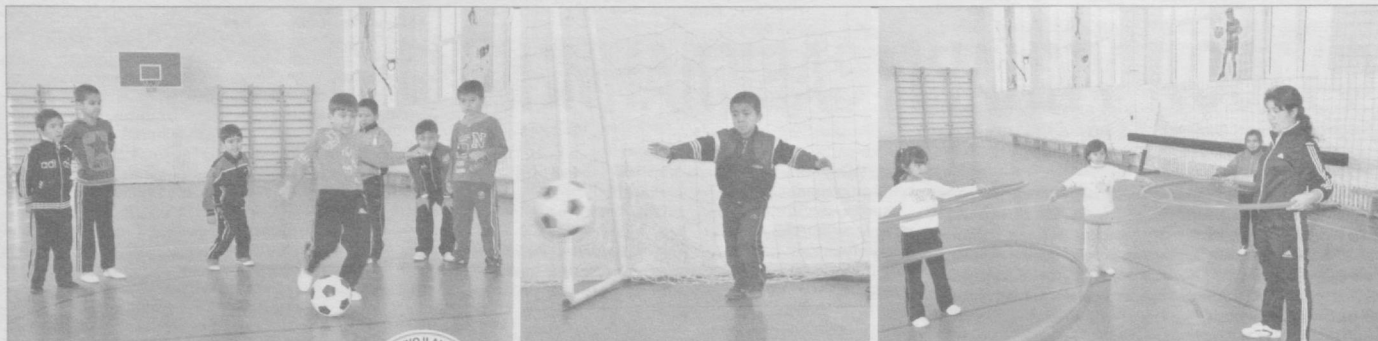
Норвегиялик вундеркинд Маркус Карлсен эса 37-юришга келганда америкалик рақиб Накамура устидан ғалабага эришди.

Саккизинчи турдан кейин турнир қатнашчилари қўйилганча ўрин эгаллаб турибди: Ананд ва Накамура 5,5 очко; Аронян, Крамник, Карлсен, Вась-Лаграв 5. Непомнящий 4,5 очко, Пономарев ҳамда Гири 4, Л'Ами ва Ван Хао 3, Широв 2,5 очко, Гришук ҳамда Смитс 2 очко тўплади.

Нуфузли турнир 30 январь кун нихоясига етди.

Ш.ЖУРАЕВА тайёрлади.

КЎТАРИНКИ РУҲДА БОШЛАНДИ

(Давоми. Боши 15-бетда.)

Сурхондарё вилояти Узун туманида ҳам «Спорт ойликлари»ни ташкил этиш бўйича бир қанча ибратли ишлар амалга оширилмоқда. Айни пайтда халқ таълими бўлими ва таълим муассасаларининг тегишли буйруғи чиқарил-

ган, чора-тадбирлар режаси тасдиқланган.

— Спорт билан мунтазам шуғулланиш учун барча зарур шароитлар яратилганидан руҳланган

ўғил-қизларимиз орасидан, хусусан, чекка қишлоқ ёшларидан ҳам чемпионлар етишиб чиқаёпти. «Спорт ойликлари» эса бундай спортсеварлар ортисига, янги иқтидорларни кашф этишга туртки бўлмоқда, — деди туман «Ёшлик» жисмоний тарбия ва спорт жамияти кенгаши ра-

иси ўринбосари Улуғбек Худойкулов.

«Спорт ойликлари»ни ўтказиш жадвалига биноан педагог ходимлар ўртасида ҳам стол тенниси, қўл кучи (армрестлинг) бўйича мусобақалар ташкил этилади. Ҳозир уларда иштирок этадиган устоз-мураббийлар жамоалари тузилмоқда.

Бир сўз билан айтганда, мусобақаларни қизиқарли, намунали ўтказиш учун мавжуд куч ва имкониёт сафарбар этилаётгани боис

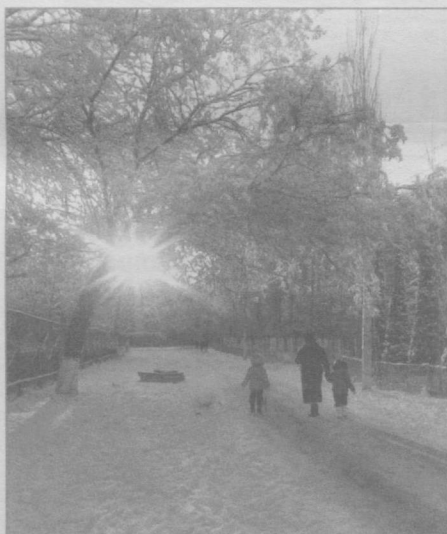

республикаимизнинг бошқа ҳудудларидаги таълим масканларида ҳам «Спорт ойликлари» кўтаринки руҳда бошлаб юборилди.

Н.ТЎРАЕВ.

Сурхондарё вилояти.

Б.РИЗОҚУЛОВ олган суратлар.

ҚИШ ЗАВҚИ

Барчамиз, айниқса, болажонларимиз қорни соғинган эди

Ахир, чана ҳам, қўлқоп ҳам қор ёққанда иш берадида. Қорбўрон уйнашу, чана учининг завқини тотмаса, қиш қишдай бўлармиди?

Барчамиз қор ёғишини кутаётган эдик. Кексаларимиз ёшига хос салобат ва вазминлик билан сабр қилишни, зеро, қишнинг бир куни қолса-да, қиш эканини, вақти келиб, албатта, қор ёғишини таъкидласа ҳам, ёшлар ана шу маҳал тезроқ келишини истагани рост.

Дарахларнинг-да қор ёғишини кутганлари бор гап. Ахир, улар ҳам кумуш фаслгача яшил ва сариқ кийимларини кийиб бўлган, энди навбат поклик белгисини тараннум этувчи либосга келганди-да.

Юрт фаровонлиги йўлида заҳмат чекаётган деҳқонлар ҳам ҳақиқий қишга илҳақ эди.

Чунки ернинг тўйиниб, экин экишга тайёр бўлиши — қут-бараканинг дояси экани муқаррар.

БАРЧАГА ҚИШ ЗАВҚИ МУБОРАК!
Х.АБДУЛЛАЕВ олган суратлар.

Ma'rifat

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

TA'SIS ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Ta'lim va fan xodimlari kasaba uyushmasi Markaziy Kengashi.

Tahrir hay'ati: Jumanazar BEK-NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV, Bahodir JOVLIYEV (bosh muharrirning birinchi o'rinbosari), Akmal ISLOMOV (mas'ul kotib), Mahmuda MURZAYEVA, Husan NISHONOV (bosh muharrir o'rinbosari), Ulug'bek TOSHKENBOYEV, Nurlan USMONOV (bosh muharrir o'rinbosari, "Учитель Узбекистана"), Aleksey CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель Узбекистана"), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta
O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida № 0067 raqam bilan ro'yxatga olingan.

INDEKS: 149, 150. G-122. Tiraji 49688.

Hajmi 4 bosma taboq.

Ofset usulida bosilgan, qog'oz bichimi A-3.

Navbatchi muharrir: Nargiza IBROHIMOVA. Navbatchi: Sherall NAMOZOV.

*Ma'rifat-dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart. Tahririyatga yuborilgan materiallar muallifga qaytarilmaydi. Belgis ostida reklama materiallari beriladi. Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent, Matbuotchilar ko'chasi, 32.

E-mail: info@marifat.uz

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib—233-99-15, umumiy o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-53-16, fan, oliy va o'rta maxsus, kash-hunar ta'limi yangiliklari bo'limi — 236-54-03, adabiyot, madaniyat, kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 236-54-69, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-54-23, siyosat, xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi — 236-55-58, reklama va marketing bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda erkin narxda

Dizaynerlar: Liliya BINASHEVA, Malohat TOSHOVA.

*Sharq nashriyot-matbaa aksionerlik kompaniyasi bosmaxonasi.

Korxonalar manzili: «Buyuk Turon» ko'chasi, 41-uy

Bosishga topshirish vaqti — 21.00. Topshirildi — 21.15. Uza' yil — 21.00